

Vuxnas erfarenheter av fosterhemsplacering som barn

Av:

Amanda Andersson

Josefina Hansson

LUNDS UNIVERSITET

Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)

Aktuell termin HT 14

Handledare: Lars Harrysson

Examinator: Mats Hilde

Abstract

Adults experiences of foster care as children

Author: Amanda Andersson and Josefina Hansson

Supervisor: Lars Harrysson

The purpose of our research was to focus on children that were placed in foster care and from their experiences understand how that affected them in their adult life.

The method of our choice for the report was a qualitative content analysis. In our report we have used empirical data from four autobiographies written by adults placed in foster care as children. A conclusion was that all adults had sometime experienced inferiority towards the social worker. It was shown that the adults that were placed in foster care as a child had not had the possibility to influence decisions made regarding their placements. Further, the foster children saw themselves as different to other children that were not in foster care. Their feelings of being different were confirmed when they were discriminated by various means. As adults they described a fear of not being allowed to stay with their foster families at the same time as they found it difficult to adjust to the family's rules and norms. They felt affinity with the foster family, but also felt as being part of it.

Keywords: Foster care, foster children, foster family and experience

Förord

Under denna tid på socionomprogrammet har vi fått möjlighet att skriva om ett område vi båda finner ett intresse för, nämligen om vuxnas erfarenheter av att ha varit fosterhemsplacerade som barn. Efter många timmar spenderade i biblioteket på Campus Helsingborg har vi under arbetets gång mött många fina människor som har hjälpt oss. Men vi vill framförallt uppmärksamma vår handledare Lars Harrysson, som har varit till stort hjälp i vårt uppsatsskrivande.

Vårt varmaste tack vill vi rikta till de personer som genom självbiografier har valt att dela med sig av sina erfarenheter efter att ha varit fosterhemsplacerade som barn. Utan er hade vi inte kunnat skriva den här texten. Vi hoppas att era berättelser ska utgöra grund för att förbättra situationen för andra barn som är placerade i fosterhem.

Innehållsförteckning

Förord	3
1. Inledning.....	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Problemformulering	7
1.3 Syfte och frågeställningar.....	9
2. Terminologi.....	9
3. Tidigare forskning	10
3.1 Tillhörighet i fosterfamiljen.....	10
3.2 Barns upplevelser av instabil samhällsvård	11
3.3 Upplevelser av att vara fosterbarn	12
3.4 Fosterbarn som vuxna.....	13
4. Teoretiska utgångspunkter	14
4.1 Normer, normalitet och normalisering	14
4.2 Stigma	15
4.3 Skam	16
4.3.1 Underordningens skam.....	18
4.4 Vårt teoretiska anslags hemvist	18
5. Metod	19
5.1 Kvalitativ innehållsanalys	19
5.2 Urval och tillvägagångssätt.....	20
5.3 Bearbetning av självbiografier	22
5.4 Självbiografiernas tillförlitlighet	23
5.5 Etiska överväganden	24
5.6 Fyra självbiografier	25
6. Resultat och analys.....	27
6.1 Fosterbarnens status	27
6.1.1 Ingen lyssnar på mig.....	27
6.1.2 Jag är mindre värd	30
6.1.3 Att vara fosterbarn.....	33
6.2 Tillhörighet i fosterfamiljen.....	36
6.2.1 Upplevelser av instabilitet i fosterhemmet	36
6.2.2 Fosterfamiljen + jag.....	38

6.2.3 Jag räknades som en i familjen.....	42
7. Avslutande diskussion.....	46
8. Referenslista	48

1. Inledning

Barn är i en underordnad position i förhållande till vuxna i samhället och samhällsvårdade barns situation kan innebära en särskild utsatthet. Barn som befinner sig i samhällsvård kan därmed beskrivas som dubbelt utsatta. Barns makt och rättigheter utformas i relation till andra och barn i samhällsvård har många vuxna att förhålla sig till. Socialtjänsten ansvarar för barn som placeras, men de delar detta ansvar med de biologiska föräldrarna samt vårdgivarna som ska tillgodose barnens dagliga behov av omsorg och tillsyn (Skoog, 2013:9–10).

1.1 Bakgrund

Fosterhem är en institution som har funnits i svensk lagstiftning sedan slutet av 1700-talet. Historiskt förankrad är också idén att använda familjen som modell för verksamhetens organisering inom vården för barn och ungdomar (Rasmusson & Regnér, 2013:22). De flesta av barnen placerades via en offentlig institution som till exempel fattigvården (Sköld, 2006:17–18). Under 1800-talets sista decennier började fosterhemsplacerade barn att uppmärksammas allt mer. Den första svenska fosterbarnslagen var: *Lag om fosterbarns vård*, som instiftades år 1902, med syfte att skydda barnen, då fosterbarnen inte längre skulle riskera att vårdas av ”olämpliga föräldrar” (Sköld, 2006:16–17; Bergman, 2007:9–10).

År 1924 blev det enligt lag obligatoriskt med barnavårdsnämnder. I den lagen vidgades det kommunala ansvaret för barnavården. Då skulle barnavårdsnämnden noga tillgodose fosterbarn med god vård och uppfostran. I och med den här lagen såg man till fosterföräldrarnas lämplighet och förmåga att uppfylla sina skyldigheter som fosterföräldrar (Bergman, 2007:11). Denna nya barnavårdslagen innehöll skyddsåtgärder när ett barn misshandlades eller vanvårdades, ett normativt element som tillkom efter omfattande kritik mot bristen i 1902 års lagregler (Vinnerljung, 1996:27).

Förväntningarna på fosterhemmets önskvärda egenskaper och uppgifter har skiftat med tiden. I slutet av 1970-talet var familjehemmet mer av ett ersättningshem för de placerade barnen och skulle fungera som ett biologiskt föräldraskap (Vinnerljung, 1996:41). Men detta förändrades med socialtjänstlagen 1980. Där betonades att barnets kontakt med sitt ursprung och fosterhemmet skulle fungera mer som ett kompletterande hem under en kortare eller längre period av barnets liv. Fosterföräldrarna förväntas numera också kunna medverka för att barnet ska ha fortsatt kontakt med sina biologiska föräldrar och släktingar, men även med professionella aktörer (Rasmusson & Regnér, 2013:22–23). Även om placeringen skulle vara tillfällig blir en stor andel placerade barn kvar i sina fosterhem under en längre tid. Fosterbarnens kontakt med de biologiska föräldrarna blir mindre frekvent under tiden barnet

är placerat. Separationen till föräldrarna kan ha medfört att relationen har försvagats (Höjer, 2001:217–219).

I Sverige i dag finns det ingen barnavårdsdag utan regleringen integreras istället i Socialtjänstlagen (SoL)¹ och utöver denna finns det även Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)². Det är socialnämnden som ansvarar för att barn och ungdomar får de skydd och stöd de är i behov av (Thunved, 2012:132). Detta förtydligas i socialstyrelsens allmänna föreskrifter och allmänna råd, att det är socialnämnden som ansvarar för barn och unga i familjehem, jourhem eller hem för vård eller boende (SOSFS, 2013:11). Vidare säger Socialtjänstlagen att socialnämnden ska se till att barnet som tagits emot av ett annat hem ska få god vård³. Barn kan placeras utanför det egna hemmet på grund av omsorgsbrist från föräldrarna eller på grund av barnets egna beteendeproblem (Skoog, 2013:1). Syftet att placera barn i ett familjehem är att placera barnet i en resursstark och kompetent familj, med en livsstil som skiljer sig från barnets tidigare erfarenheter (Höjer, 2001:17).

I lagstiftningen styrs familjehemsvården av bestämmelserna i Socialtjänstlagen, denna har varit föremål för utredning och diskussion såväl när det gäller familjehemsvården som den sociala barnavården i sin helhet (Rasmusson & Regnér, 2013:27).

De rättigheter som finns för barn som är placerade i samhällsvård finns i barnkonventionen som är integrerade i SoL och LVU. År 1990 ratificerades barnkonventionen i lagstiftningen, i syfte att stärka barns ställning. Barnets bästa och barns rätt att uttrycka sina åsikter var de två artiklarna som fått starkt genomslag i SoL⁴ och LVU⁵.

1.2 Problemformulering

Förändringar i lagar och förordningar visar att samhället ständigt kommer med nya förslag till insatser för att undvika övergrepp och misshandel när barn är placerade i fosterhem (Rasmusson & Regnér, 2013:24). När barn placeras utanför det egna hemmet kan de fara illa i den sociala barnavården om samhället inte fullföljer sitt ansvar att se till barns behov av skydd och rättigheter. När barnavården underlåter sitt ansvar kan det innebära att barn drabbas av vanvård och övergrepp. Detta framgår i Vanvårdsutredningen⁶ vilken hade till uppgift att

---

¹ I Socialtjänstlagen, SoL, framgår det att Socialnämnden ska verka för att barn och unga växer upp under trygga förhållanden (5 kap. 1 § SoL).

² Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, (1990:52) är en tvångslagstiftning som tillämpas som sista alternativ.

³ Socialtjänstlagen Lag, SoL (5 kap. 1 § SoL) beskriver socialnämndens ansvar att se till att barnet som har tagits emot i ett annat hem får god vård.

⁴ 11 kap. 10§ SoL och 1 kap. 2§ SoL

⁵ LVU 1§ och 36§

⁶ Statens Offentliga Utredningar SOU 2009:99; SOU 2011:61.

lyssna till de drabbade personernas utsagor om vanvård och övergrepp i fosterhem och på institutioner. Upprättelseutredningen⁷ visade att det har förekommit allvarliga missförhållanden i tidigare fosterhem och på institutioner under 1900-talet (Andersson & Sallnäs, 2012:15–16). Placerade barns situation har under de senaste åren hamnat i särskilt fokus på grund av statens vanvårdsutredning och upprättelseutredning. Vanvårdsutredningen har ett historiskt perspektiv som berör barns situation som placerades ända fram till tidigt 2000-tal. Utredningen vittnar om försummelse och övergrepp av barn i samhällsvård under 1900-talet i Sverige. Upprättelseutredningen visar att dagens samhällsvård har förbättrats, men också på vilka åtgärder samhället bör göra för att minska risken för framtida fall av försummelser och övergrepp mot barn i samhällsvård (Skoog, 2013:10).

Internationell och svensk forskning som finns om barns erfarenheter av att ha varit placerade i familjehem ger en indikation om att insatser för barns rättigheter inte fungerar fullt ut i praktiken. Barn berättar att de upplever förflyttningen till fosterhem som plötslig och förvirrande. De berättar om brist på information kring varför de måste förflyttas från hemmet och brist av stöd vid inflyttningen till familjehemmet (Mitchell, Kuczynski, Tubbs & Ross, 2010:184). Utsagor från barn beskriver upplevelser av bristande kontroll över sina liv när de placeras utanför det egna hemmet (Butler & Charles, 1999:15). De berättar att de inte fått information om socialtjänstens planerade åtgärder kring placering i fosterhemmet. Barnen känner sig osäkra på hur länge de ska vara placerade och att de inte har haft möjlighet att samtala med socialsekreteraren enskilt under boendeplaceringen (Cederborg & Karlsson, 2001:175). Barn som erfarit instabil samhällsvård beskriver placeringens start som ett kaos skapat av ofullständig information och plötsliga placeringar. Detta i kombination med att de upplevde att socialtjänsten inte lyssnade till deras önskemål ledde till att barnen inte var nöjda med matchningen vid val av vårdgivare (Skoog 2013:35). En tidigare studie visar barns utsatthet både innan de placeras i samhällsvården och under tiden de befinner sig i vården. Enligt barnen som intervjuades framgick det att flytten från sina biologiska föräldrar till vårdmiljön var traumatisk och även när barnen befann sig i vården påverkades de av det som föranledde deras placering (Skoog, 2013:40).

Mot bakgrund av tidigare studier och forskning ser vi att det är av stor vikt att studera vuxnas egna erfarenheter av att ha varit placerade i familjehem. Barn i samhällsvård är särskilt utsatta vad gäller möjligheten att göra sina röster hörda (Skoog 2013:10). Det är inte alltid som barn kan ge en bild av hur de har det medan de är barn. De måste kanske bli äldre

---

⁷ Statens Offentliga Utredningar SOU 2011:9.

och skaffa sig andra utblickar, innan de kan veta att de är med om något de borde slippa vara med om. Vi kan lära oss något om barndom, genom att lyssna till vuxnas tillbakablickar (Andersson, 2012:108).

Fosterhemsvården vilar på en lång historisk tradition och är fortfarande ett levande fenomen. Förhållandena i dåtida och nutida fosterhemsvården är inte identiska och dåtidens praktik kan inte självklart förklara nutidens. Det handlar istället om att studier av praktiken i en annan tid kan bidra till att ge perspektiv på vår egen tids normer och synsätt. Genom att göra en tillbakablick på erfarenheterna av vuxna som har varit placerade i fosterhem kan det ge oss nya perspektiv på dagens fosterhemsvård. En tillbakablick i fosterbarnsvårdens historia kan bidra till att belysa vår egen tid (Bergman, 2007:31). För att tillföra någonting måste vi gå via de personer som har erfarenheter av att ha varit placerade i fosterhem som barn, vilket kan möjliggöras på olika sätt. Det är ett etiskt dilemma att använda intervjuer av tidigare fosterbarn för oerfarna forskare som oss, men vi ser inte intervjuer som enda väg och vi har därför valt en annan. För att närma oss de vuxnas självupplevda erfarenheter av att ha varit fosterhemsplacerade som barn använder vi oss istället av självbiografier.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka vuxnas erfarenheter av att ha varit placerade i fosterhem som barn.

- Hur beskrivs erfarenheter av att vara ett fosterbarn?
- Hur beskrivs livet i fosterhemmet/fosterhemmen?

2. Terminologi

Enligt Socialstyrelsens definitioner innebär ”familjehemsplacerat barn” en brukare som är minderårig och som har blivit placerad i familjehem enligt socialtjänstlagen (2001:453), lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Med familjehem menas ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden eller motsvarande tar emot barn och ungdomar för stadigvarande vård och fostran eller vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt (Socialstyrelsen: termbank).

Likt många andra forskare föredrar vi att använda den terminologi som användes i lagstiftningen före socialtjänstlagen innan 1982. Vi har i vår uppsats använt oss av: fosterbarn istället för ”familjehemsplacerat barn”, fosterhem istället för ”familjehem”, fosterföräldrar

istället framför ”familjehemsföräldrar” (Vinnerljung, 1996:20; Sallnäs, 2000; Bergman, 2007). Detta med anledning för att det engelska språket mer speglas av äldre lagtermers motsvarigheter i det forskningsmaterial vi använt. Vårt empiriska material använder även den äldre terminologin samt att den nya terminologin är språkligt otymplig att använda i texten. Det är av stor vikt att poängtera att i vår användning av den gamla terminologin kommer den att ha samma betydelse som de nya definitionerna

När vi använder begreppet barn i vår uppsats avser vi barn mellan 0-18 år, i enhet med Socialtjänstlagen (SoL, 1 kap. 1 §).

3. Tidigare forskning

I detta avsnitt gör vi en redogörelse av tidigare forskning som berör vuxna och barn som erfarit samhällsvård. Tidigare forskning har vi sökt via databaserna Libris, LUBsearch och Socindex. I vår uppsats har vi använt oss av artiklar som har referensgranskats. Sökorden vi främst använt oss av är: Foster Children*, experience*, fostercare*, development*, Child maltreatment*; neglect*, samtliga ord har vi även använt i svensk bemärkelse.

3.1 Tillhörighet i fosterfamiljen

Gunvor Andersson (2008) intresserar sig i sin forskning för barn som erfarit samhällsvård. I studien *Barndomens placeringar och ungas tillbakablick* följs 26 barn som varit placerade utanför det egna hemmet med jämna mellanrum under hela barndomen. Syftet med artikeln är att synliggöra barnets placeringshistoria och hur de i slutet av barndomen och som unga vuxna ser tillbaka på sina erfarenheter. I den här undersökningen är det huvudsakligen intervjuer när barnen varit 15-20 år, 20-25 år och 25-30 år gamla. I undersökningen används barns egna perspektiv och barnets verklighet. Av de 26 barnen i den här aktuella undersökningsgruppen hade 20 stycken av barnen varit placerade i fosterhem (Andersson, 2008).

Många av informanterna i studien upplevde att fosterhemsföräldrarna var deras familj, att de ställde upp för dem på alla sätt och att dem alltid kunnat lita på dem. De såg sina fosterhemsföräldrar som sin familj, de var deras mamma och pappa. En av informanterna hade också fosterhemmet som kontaktfamilj när de återplacerades i hemmet och var där på helger och lov och när det var svårt hemma. Det framkommer också i resultatet att flera av informanterna mår bättre innan de placerades i fosterhem. Några av informanterna beskriver att de ofta var ovänner med fosterhemsföräldrarna och att de inte hade tid för dem. En av informanterna beskriver att fosterföräldrarna antingen slagit på honom eller hatat

honom. Några av informanterna behöll kontakten med fosterhemmet när de blev vuxna eller återplacerades i hemmet (Andersson, 2008).

I likhet med Anderssons (2008) forskning intresserar sig Lena Hedin (2012) för att undersöka barn och ungas erfarenheter av att ha varit placerade i olika typer av fosterfamiljer, samt identifiera processer som påverkar en känsla av tillhörighet. Hedins (2012) avhandling *Foster youth's sense of belonging in kinship, network and traditional foster families: An interactive perspective on foster youth's everyday life* är en kvalitativ studie. Tre av studierna är baserade på djupintervjuer med 17 fosterhemsplacerade ungdomar, som var mellan 13-16 år gamla och hade bott i fosterfamiljen mellan 3-18 månader. Den fjärde studien ingår i en uppföljningsintervju med 15 av de 17 ungdomarna. De olika fosterhemsplaceringarna som studerades var ungdomar som placerats hos släktingar, nätverkshem och traditionella fosterhem. Studien utgår ifrån att familjen är socialt konstruerad med interaktiva ritualer, där både vuxna och ungdomar är sociala aktörer. Avhandlingen visar att ungdomar kan vara delaktiga aktörer i att skapa och utveckla sina kamrat- och familjerelationer, men att de också kan bryta dem. Sammantaget visar avhandlingen att ungdomars tillhörighet i fosterfamiljerna stärks om de får delta i beslut som rör dem själva, och att familjen är en ”öppen fosterfamilj” i mottagandet ungdomen och dennes biologiska familj. Men också att humor kan fungera som en viktig del för känslan av tillhörighet i fosterfamiljen (Hedin, 2012).

3.2 Barns upplevelser av instabil samhällsvård

I en annan studie av Skoog (2013) är syftet att undersöka barns upplevelser av att placeras utanför det egna hemmet. Avhandlingen: *Barn som flyttas i offentlig regi- en studie av förekomst och upplevelser av instabil samhällsvård för barn* består av 12 intervjuer med barn/unga vuxna i åldrarna 8-18 år som har upplevt sammanbrott inom samhällsvården under 2011 eller 2012. Skoog (2013) använder sig av tolkande fenomenologi som är både en teori och metod i hennes undersökning. I resultatet framkommer det att respondenterna har svårigheter med att få hållbara, tillitsfulla relationer till vuxna. Respondenterna beskriver att deras föräldrars problematik påverkar deras liv både innan de påbörjade samhällsvården och när de befinner sig i vård. Några av dem upplever att de helt väljer att bryta kontakten med sina biologiska föräldrar då den är för svår medan andra beskriver en ständig saknad av sin familj. Berättelserna visar att byten av vårdgivare ställer höga krav på deras förmåga att anpassa sig till nya miljöer. Var respondenterna önskade att bo och var de kände sin tillhörighet varierade mellan den biologiska familjen och fosterhemmen. På grund av de biologiska föräldrarnas problem upplevde vissa att de inte hade något alternativ än att stanna i

en placering, då de inte kände någon tillhörighet. Några av barnen beskrev att de inte kände någon tillhörighet överhuvudtaget. Sammanfattningsvis visar resultatet att barnen upplever hög instabilitet i vården, vilket skapar en flyktig tillvaro där barnen avskärmar sig från de vuxna för att återigen inte bli ledsna och besvikna (Skoog, 2013).

3.3 Upplevelser av att vara fosterbarn

Gunvor Anderssons (1998) artikel *Föräldrakontakt och familjetillhörighet ur fosterbarns perspektiv*, syftade till att ta reda på om det är annorlunda att vara fosterhem utifrån barns perspektiv. Genom intervjuer med barn placerade i fosterhem försöka skapa en förståelse utifrån deras perspektiv. I studien intervjuas 22 stycken barn i fosterhem mellan 10-11 år. Barnen intervjuades vid tre tillfällen med en eller ett par veckors mellanrum. Resultatet visade på att barnen upplevde att det inte fanns någon större skillnad hur dem har det gentemot hur ”vanliga” barn har det. Det framkommer att fosterbarn ofta har en positiv uppfattning om sitt fosterhem om utgångspunkten är barns eget perspektiv. Flera utav barnen menar att även fast dem trivs bra i sitt fosterhem och vill bo kvar där, betyder det inte att de inte tycker om sin biologiska mamma. Några av barnen upplevde en skillnad av att bo i fosterhem då bråk och slagsmål inte längre förekommer. Sammanfattningsvis visar undersökningen att barnen är fästa vid fosterföräldrarna och tycker om dem, men att dem även är fästa vid sin biologiska mamma (Andersson, 1998).

I likhet med Anderssons (1998) tidigare forskning undersöker Kools (1997) ungdomars upplevelser och erfarenhet av att vara placerad utanför det egna hemmet under en längre tid. I Susan M. Kools (1997) studie *Adolescent Identity Development in Foster Care* hämtades de empiriska material från 17 ungdomar som var mellan 15-19 år gamla, varav 9 var flickor, och 8 var pojkar. Ungdomarna hade varit placerade utanför det egna hemmet mellan 5-7 år, med ett tidsintervall på 2-11 år. Empirin till studien grundar sig på intervjuer med ungdomarna, observationer i grupphemmen och textanalys av deras journaler. Studien utgår från en socialkonstruktivistisk ansats, med normer och normalitet som begrepp, samt stigma begreppet. Resultatet visar att fosterhemsvården påverkar ungdomarnas identitetsutveckling på ett negativt sätt, då ungdomarna får minskad status och att omgivningen skapar en stereotypisk bild av fosterbarn, vilket bidrar till att ungdomarna ser sig genom omgivningens ögon (Kools, 1997).

I annan artikel av Jee, Conn, Toth, Szilagyi och Chin (2014) *Mental health treatment experiences and expectations in foster care: a qualitative investigation* görs en kvalitativ studie om fosterbarn och fosterföräldrars upplevelser av att vara fosterbarn och söka hjälp för

psykisk behandling. Studien består av djupintervjuer som görs med både fosterbarn och fosterföräldrar. De generella temana som identifieras utifrån intervjuerna är upplevelser av dubbel stigmatisering när man är fosterbarn och söker psykisk behandling. Fosterbarnen beskriver också att de känner bristande tillit till både behandlaren och till andra individer i deras omgivning (Jee et al., 2014).

Anita Cederström (1990) har skrivit avhandlingen *Fosterbarns anpassning- En relationsproblematik: om 25 barn i åldrarna 4-12 år som har placerats i fosterhem. En delstudie i Barn i kris-projektet*. Syftet med avhandlingen var att försöka förbättra möjligheterna att förstå vad det kan innebära för ett barn att bli fosterhemsplacerat. Insamling av data har skett genom intervjuer med 25 stycken barn och både deras biologiska föräldrar och fosterföräldrar. Studiens huvudsakliga teoretiska utgångspunkt är psykoanalytiskt objektrelationsteori. Studiens resultat visar på att barn som har en förälder som utmärks av en oförmåga att se och förhålla sig till barnets behov, har de sämsta utvecklingsmöjligheterna. Man kan även se att dessa är de barn som utvecklas i en negativ riktning. De barn som har föräldrar med en förmåga att se barnets behov får en utveckling i positiv riktning. Kunskapen om barnens relation till föräldrarna ökar möjligheten att förstå, vad en fosterhemsplacering innebär för det enskilda barnet. Två viktiga principer har aktualiserats, att se det unika men även det generella i varje barns situation. Det har visats att med kunskap om det generella kan det unika och specifika identifieras (Cederström, 1990).

3.4 Fosterbarn som vuxna

I Bo Vinnerljungs (1996) avhandling *Fosterbarn som vuxna* är syftet att undersöka individer som under en lång tid som barn varit placerade i ett fosterhem och vilka "långtidseffekter" det fört med sig. För att möjliggöra undersökningen använder sig Vinnerljung (1996) av Statistiska Centralbyrån för att hämta register från socialtjänstens insatser för barn och unga som varit födda 1972, 1973 och 1974 som någon gång före sin 18-årsdag noterats för dygnsvårdsinsatser från socialtjänsten. Undersökningen utgår från anknytningsteori och biologiska förklaringsmodeller. I resultatet framkommer det att långvarigt placerade barn i fosterhem, särskilt män har i vuxen ålder betydligt sämre positioner än sina jämnåriga i normalbefolkningen. Barn som varit placerade i fosterhem under en längre tid riskerar att utvecklas till marginaliserade eller avvikande vuxna i ungefär samma utsträckning som i hemmet uppvuxna barn från jämförbara ursprungsfamiljer. Vuxna som har varit placerade i fosterhem som barn under en längre tid är en grupp som har svaga positioner i vuxenlivet.

Efter vårdtiden är riskfaktorer för de vuxna: låg utbildning, ingen ”familj för livet” och svagt externt stödsystem (Vinnerljung, 1996).

4. Teoretiska utgångspunkter

För att analysera och skapa en bättre förståelse för vårt forskningsmaterial använder vi teorier och olika begrepp som gör materialet begripligt och meningsfullt. Utifrån den inhämtade empirin framkommer olika teman som vi anser skulle vara intressanta att lyfta fram då vi kan se liknande mönster i samtliga självbiografier/biografier. Vår teoretiska utgångspunkt bottnar i begreppen normer och normalitet som leder oss vidare till begreppen stigma och skam, och relationen dem emellan.

4.1 Normer, normalitet och normalisering

Det finns normer och ideal som människor vill leva upp till, det finns resurser och företeelser i samhället som individer vill uppbära. Vad som är normal varierar över tid och det som är normalt blir ett rättesnöre även om det finns ideal som ligger bortom det normala (Svensson, 2007:17).

Normalitet definieras olika inom olika vetenskaper. Svensson (2007) lyfter fram Marshalls definition av normalitet vilken upplevs ganska vag, den handlar om att det finns kollektiva förväntningar på vad som är kulturellt önskvärt. Vi har valt att använda oss av den psykologiska traditionen som använder en normalitetsdefinition som ligger närmare den sociologiska tolkningen (Svensson, 2007:18). Kopplingen mellan regler och normer är stark. Regeln kan vara uttalad, exempelvis så som lag men den kan också vara outtalad och informell och därmed vara svår att uppfatta för den ovetande. Det är inte förrän någon överträder normerna eller de informella reglerna som det blir tydligt. Beroende hur vi tänker och handlar finns normaliteten och den upprätthålls genom värderingar och normer. I ett samhälle har aldrig alla samma normer och alla är inte normala, normaliteten är aldrig homogen och avvikelser förekommer alltid. Normer är situationsberoende och de normer som gäller i ett sammanhang gäller inte alltid i ett annat. Normen styr hur människor agerar i de olika sammanhangen. Avvikelsen utmanar normaliteten samtidigt som den är en del av den. De flesta människor tänker och agerar så som de förväntas att göra (Svensson, 2007:18–19). Normer, avvikelser och sanktioner är nära förknippat med varandra. Det finns två slag av sanktioner: Positiva sanktioner, som innebär förstärkningar av en individs handlande som är en form av belöning. Den andra sortens sanktion är en form av bestraffning, vilket även är den vanligare formen. Dessa bestraffningar kan ta sig uttryck i olika former. Lagar och

förordningar är normer på samhällsnivå, där sanktionerna varierar från böter till fängelse. Normer på organisationsnivå styrs av organisationens rättssystem, att överträda organisationens rättssystem kan innebära alltifrån tillsägelse till avstängning. På gruppnivå utgör accepterade Umgängesregler grunden för normsystemet, där sanktioner exempelvis kan vara alltifrån tillsägelse och uteslutning. Normer och avvikelser är beroende av varandra, där syftet med sanktioner (de negativa) främst är att återföra den avvikande individen till gruppen, organisationen eller samhället (Östnäs, 2007:67).

Att hjälpa människor handlar ofta om en vilja att bistå dem som inte har tillgång till det som betraktas som normalt. Socialt arbete kan betraktas som en normaliseringspraktik, där en verksamhet strävar mot det normala (Svensson, 2007:31). Normalisering är ett begrepp som är värdeladdat, precis som att det finns en värdeladdning i det som utförs. Att bistå människor med något som majoriteten har tillgång till har ofta positiva förtecken. Däremot att få människor att agera och bete sig på ett visst sätt kan uppfattas som förtryck och ha en negativ klang. Värdeladdningen är beroende av de normer som bedömaren har och inte beroende av handlingen i sig (Svensson, 2007:32).

4.2 Stigma

I uppsatsen använder vi oss av Erving Goffmans tolkning av begreppet stigma (Goffman, 1963). Stigma beskriver den situation som drabbar en individ som av någon anledning inte är i stånd att vinna fullt socialt erkännande (Goffman, 1963: förord). Inom varje samhälle avgörs vilka medel som kommer till användning för att dela in människor i kategorier. Varje samhälle avgör även vilka egenskaper som uppfattas vanliga och naturliga för medlemmarna inom varje sådan kategori. Genom att se en obekant person kan den första anblicken vara tillräcklig för att kategorisera och fastställa vissa egenskaper hos individen, så som individens sociala identitet. Den sociala identiteten är en term som ersätter begreppet 'social status' som består av personliga - och strukturella egenskaper (Goffman, 1963:11–12). Stigma beskrivs som en benämning på en egenskap som är diskrediterande, som inte rör språket om egenskaperna utan relationerna (Goffman, 1963:13).

Goffman (1963) beskriver tre artskilda typer av begreppet stigma. Den första typen består av kroppsliga missbildningar. Den andra består av olika fläckar på den personliga karaktären exempelvis psykiska rubbningar, alkoholism och arbetslöshet. Den tredje typen kallas "tribala" (stambetingande) stigma som ras, nation och religion. Detta stigma kan förmedlas från generation till generation och drabba samtliga medlemmar i familjen (Goffman, 1963:14). Personer som förknippas med någon av de tre ovan nämnda artskilda typer av

stigma avviker på ett icke-önskvärt sätt från samhällets förväntningar. Individer som inte avviker på ett negativt sätt från de speciella förväntningarna som finns benämns utifrån Goffmans tolkning för *de normala* (Goffman, 1963:14). De normala intar en attityd gentemot en person med stigma, rent definitionsmässigt tror de normala att personer med stigma inte är fullt mänsklig. Utifrån denna förutsättning vidtar de normala olika diskriminerande åtgärder. Det är vanligt att de normala tillskriver vissa önskvärda men fördömda egenskaper till de avvikande. Exempel på stigmatemer som används i vardagligt tal är idiot, krympling och bastard. Den stigmatiserade individen tenderar att få samma föreställningar och värderingar av sig själv som redan finns hos de normala (Goffman, 1963:14–16).

Det finns andra varianter av hur stigma fångas även om vi i vår uppsats använder oss av Goffmans. Walker (2005) belyser följande socialpolitiska former, upplevd stigma (felt stigma), socialt stigma (social stigma) och institutionell stigma (institutional stigma). Upplevd stigma innebär att en person misslyckas när denne behöver ta hjälp av samhället genom att använda bidrag. Detta eftersom behovet måste utredas, det vill säga om individen har bristfälliga resurser för att få tillgång till bidrag. Stigmat ökar också om bidraget är associerat med exkluderande, missgynnande och diskriminerade grupper i samhället. Socialt stigma uppstår om bidrag missbrukas av individer och institutioner. Det kan leda till ett rykte kring de individer som uppbär bidrag. Institutionellt stigma innebär att välfärdsstaten avsiktligt avskräcker invånarna att använda bidrag, till exempel genom att minska möjligheterna att bli berättigade bidrag (Walker, 2005:195–199).

4.3 Skam

Scheff och Starrin (2002) tolkar Goffmans definition förlägenhet som en speciell typ av skam. Begreppet skam beskrivs som en gruppbeteckning på en stor ”familj” av emotioner och känslor som uppstår då en individ ser sig själv negativt genom den andres ögon. Föreställningen om en sådan negativ reaktion kan leda till att skamkänslor uppstår. Skam uppträder ofta rutinmässigt i fantasivärlden och tar sig uttryck i anspråkslöshet, blyghet, låg självkänsla eller dåligt samvete (Scheff & Starrin, 2002:170).

I skamprocessen krävs det att någonting sätter igång skammen. Tidigare erfarenheter och upplevelser av skamkänslor påverkar hur individen reagerar, vilket lagras i individens inre referenssystem (Scheff & Starrin, 2002:174). I skamprocessen finns den kognitiva fasen som innefattar tankar och minnen av tidigare liknande upplevelser. Exempel på tankar som uppstår i den kognitiva fasen är tankar kring frågor om storlek, styrka, förmåga och skicklighet. Den väcker även tankar om individens eget värde och egna självkänsla. Den kognitiva fasen

handlar om önsknings om närhet och fruktan för samma närhet. Anledningen till fruktan av närhet grundar sig på rädsla att bli lämnad och övergiven för alltid (Scheff & Starrin, 2002:174).

Skam kan betraktas som en huvudemotion eftersom det är en emotion med många fler sociala och psykosociala funktioner än andra emotioner. Den kan ses som vår moraliska kompass, då den är grundläggande för samvetet och den moraliska känslan. Skammen signalerar moraliska överträdelser utan att ord och tankar måste användas. Det uppstår även skam i de situationer då det kan verka finnas ett hot mot individens sociala band. Dessa är av stor vikt för människan och skammen signalera att det kan finnas problem i en relation. Skam spelar även en central roll vid reglering av uttryck, men även för hur vi förhåller oss till våra andra emotioner. Individer har en benägenhet att hålla tillbaka emotioner som exempelvis ilska, rädsla, sorg och kärlek eftersom individen är rädd för att skämmas över dem (Scheff & Starrin, 2002:173).

Scheff & Starrin (2002) gör en tolkning av Donald Nathansons kompass, ”skammens kompass” som består av fyra olika riktningar för beteendet. De fyra olika riktningarna är huruvida individen väljer att förvara eller skydda sig utifrån skamkänslan (Scheff & Starrin, 2002:173).

Tillbakadragande: Ett tillfälligt ”tillbakadragande” ingår i skamreaktionen och för en del övergår den sedan till ett annat reaktionsmönster. Individer som dra sig tillbaka är de som är villiga och benägna att uppleva de fysiologiska uttrycken, exempelvis sänka blicken eller vända bort ansiktet. Det omfattar också en önskan om att leva med en förminskad profil, försvinna ur räckhåll och undvika kontakt med omgivningen och detta beteende följs ofta av rädsla och oro (Scheff & Starrin, 2002:175).

Attack mot självet: Skamkänslan framkallar en tillfällig känsla av utanförskap, exempelvis en känsla av att ha blivit övergiven av andra. Individer som upplever övergivenhet som betydligt svårare måste på ett eller annat sätt göra någonting åt känslan av utanförskap. Undergiven, underdånig och anpasslig är sätt att handskas med skamkänslan, vilket innebär att man hela tiden måste vara andra till lags. Man tonar kraftigt ned sina egna behov och minskar sitt eget värde samtidigt som man visar respekt mot omgivningen. Anledningen till detta är för att känna någon sorts anknytning till andra människor (Scheff & Starrin, 2002:175).

Undandragande: Genom att ignorera, vägra ta åt sig den eller skaka av sig skammen undviker man att självbilden försämras. Det vanligaste sättet att hantera skammen är att man undviker att försätta sig i situationer som är riskfyllda, det kan medföra ett behov av

överdriven kontroll. En annan strategi är att ständigt framhäva sig själv i syfte att väcka avund och beundran (Scheff & Starrin, 2002:175–176).

Attack mot andra: När skam väcker känslan av personlig underlägsenhet kan den ta sig i uttryck genom att gå till attack mot den som uppfattas ännu svagare. Det kan ske genom fysiska och verbala attacker som exempelvis våld, förakt, vandalism, kränkning och förnedring. Andra metoder kan vara genom ett hånfullt leende eller en överlägsen ton (Scheff & Starrin, 2002:176).

4.3.1 Underordningens skam

Människor som utsätts för förtryck, diskriminering och orättvisa undviker inte alltid att protestera utan tycks även tolerera ett orättvist system. Individen finner sig i situationen och kan till och med börja betrakta sig själv i enlighet med de fördomar som är riktade mot den grupp som individen tillhör. Skamupplevelsen hos individen kan bidra till social underordning och ojämlikhet och kan därmed leda till att individen betraktar sig som underlägsen och mindre värd. Skamkänslan för inte bara med sig missnöje, utan kan också leda till ett självhat (Scheff & Starrin, 2002:179–180).

Oberoende av social ställning är skamkänslan plågsam för alla. Men det är främst underordnade grupper som utsätts eftersom skammen kan genereras ”utifrån” som ”inifrån” via individens egna referenssystem. Skambeläggande kan ta sig i uttryck i förödmjukelser, nedvärderingar och klander, och kan leda till negativa självkänslor som kan göra individer oförmögna att påverka sina sociala roller. Konsekvenserna av de negativa självkänslorna kan bidra till att människors underordnade sociala position bekräftas och återskapas (Scheff & Starrin, 2002:183).

4.4 Vårt teoretiska anslags hemvist

Normer, normalitet, normalisering, stigma och skam är begrepp som fångar en socialt konstruerad verklighet. De är således teoretiska begrepp som förknippas med ett socialkonstruktivistiskt vetenskapligt förhållningssätt. Enligt Vivien Burr (1995) kan socialkonstruktivismen sammanlänkas med fyra grundpremissar. Den första premissen; *En kritisk inställning till självklar kunskap* innebär att verkligheten först blir verklig när den kategoriseras. Det finns inte någon objektiv eller ”sann spegelbild” av verkligheten som delas av alla, utan det handlar om hur vi tolkar och upplever den. Förkunskaper och kategoriseringar skapar och ge mening till verkligheten. *En historisk och kulturell specificitet* innebär att vi förstår världen utifrån de kategorier och begrepp som är historiskt och kulturellt präglade. Vårt sätt att uppfatta verkligheten skapas och upprätthålls genom sociala

interaktioner mellan människor, som innefattar den tredje premissen *Samband mellan kunskap och sociala processer*. Den sista *Samband mellan kunskap och social handling* innebär att den sociala interaktionen mellan individer för med sig olika sociala konstruktioner av världen. Vissa handlingar uppfattas som självklara och normala medan andra handlingar uppfattas som otänkbara och onormala (Burr, 1995:2-4).

5. Metod

I metodkapitlet diskuterar vi inledningsvis studiens metodologiska ansats. Vi redogör sedan urvalsprocessen samt hur vi har gått tillväga vid insamling och bearbetning av det empiriska materialet. Vidare diskuterar vi kring vår empiris tillförlitlighet och de etiska aspekterna, avslutningsvis gör vi en kort redogörelse av självbiografierna/biografiernas innehåll.

5.1 Kvalitativ innehållsanalys

I vår uppsats ämnar vi att undersöka vuxnas erfarenheter av att ha varit placerade i fosterhem som barn. Med hänsyn till vårt syfte har vi valt att använda oss av den kvalitativa metoden som lägger vikten på hur individerna uppfattar och tolkar sin sociala verklighet (Bryman, 2011:41). Denna metod ger oss utrymme att få en förståelse för hur de vuxna uppfattar och tolkar sin placering i fosterhemmen. Vi har angripit empirin genom att använda oss av en kvalitativt inriktad innehållsanalys. Den används för att analysera dokument och texter, som på ett systematiskt och replikerbart sätt syftar till att kvantifiera innehållet utifrån kategorier som bestämts i förväg (Bryman, 2011:283). Vi har valt att inhämta empiri från självbiografier/biografier och därför är det ett bra angreppssätt till vår metod. För att få information om vuxna som har varit placerade har vi gått via personerna som skrivit självbiografierna, deras personliga berättelser. Vi har sökt efter bakomliggande teman i det empiriska materialet, de teman som framkom har vi i analysen illustrerat genom korta citat och kortare beskrivningar.

Att använda oss av en innehållsanalys har medfört att få vår empiri begriplig och möjlig att analysera genom att se självbiografierna i andra sammanhang (May, 2013:246). Vårt val av metod har medfört att vi inte har kunnat ställa följdfrågor till författarna eller be om förtydligande. Det har varit en svaghet när vi har känt att vi behövt mer information om materialet för att begripliggöra vissa delar (Bryman, 2011:413). Vi kan även se tidigare studier som har använt sig av självbiografier som empiriskt underlag (Swindell, 1995; Öberg, 1997; Humphries, 2010; Andersen, Hasund & Larsen, 2012). Studierna visar att självbiografier är ett bra sätt för individerna att representera sig själva. Det ger möjlighet för

personer som upplever sig vara förtryckta eller maktlösa att berätta sin historia. Biografisk forskning kan också beskriva hur sociala förhållanden återspeglar sig i människors liv, genom utsatta grupper i samhället. Att studera självbiografier belyser individers liv med ett perspektiv på detaljrikedom.

I uppsatsen har vi haft i beaktning att vi som forskare har haft möjlighet att tolka empirin utifrån våra egna intressen och subjektiva benägenheter och då mindre på vad författarna faktiskt säger (Bryman, 2011:368). Vi har inte medvetet blandat in personliga värderingar och teoretiska inriktningar för att påverka utförandet och slutsatserna av vår undersökning. När vi har upptäckt att vår förförståelse har påverkat bearbetningen av det empiriska materialet har vi fört en diskussion utifrån olika perspektiv. Detta för att bli medvetna om vår förförståelse och för att hindra att förförståelsen lyser igenom i uppsatsen.

I både kvantitativ och kvalitativ forskning eftersträvas transparens för att tydliggöra forskningsprocedurerna och resultatet (Bryman, 2011:374). I uppsatsen har vi varit tydliga med att redogöra för hur vi har gått tillväga under processens gång och även hur vi har kommit fram till våra resultat. Genom att vi använder oss av citat och pålitliga beskrivningar av vårt material, blir trovärdigheten i våra tolkningar av empirin starkare. Däremot har vi upplevt att det stundtals har varit svårt att sammanfatta innebörden av sammanhanget genom användning av citat. När läsaren får vara med i processen kring hur vi tolkar vårt material bidrar det till att läsaren lättare kan bedöma kvaliteten och betydelsen i våra resonemang (Bryman:2011:374). Under tiden vi har bearbetat empirin har vi kontinuerligt reflekterat kring att författarna till självbiografierna/biografierna sannolikt vill förmedla en idé eller ståndpunkt genom sina böcker. Vi har varit medvetna om risken med att författarna vill förmedla en specifik bild av sina erfarenheter och därför har vi varit öppna när vi har läst empirin (Bryman, 2011:497). Varje individ upplever situationer och erfarenheter på olika sätt. I analysen har vi utgått ifrån att det författarna skriver är deras verklighet, vilket ämnar syftet med undersökningen.

5.2 Urval och tillvägagångssätt

Ahrne & Svensson (2011) belyser att vid val av urval bör fokus riktas på vilka empiriska objekt forskaren vill undersöka och det vi har gjort kan ses som val av olika sociala miljöer där det vi är intresserade av kan förekomma (Ahrne & Svensson, 2011:24). Vi har gjort ett målstyrt urval, vilket innebär ett icke-sannolikhetsurval där deltagarna har valts ut på ett strategiskt sätt, då de är relevanta för våra forskningsfrågor (Bryman, 2011:392). I vår studie är målgruppen vuxna som har varit placerade i fosterhem som barn under en längre tid i

Sverige. Vi fokusera inte på under vilken tidsperiod de var placerade, vårt intresse bygger istället på att få en större förståelse kring deras erfarenheter. Enligt Ahrne & Svensson (2011) bör man alltid studera ett eller flera fall av den värld man vill undersöka och författarna menar att det är svårt att studera allt på en gång (Ahrne & Svensson, 2011:24) Eftersom vi använder oss av ett icke-sannolikhetsurval kan vårt målstyrda material inte möjliggöra en generalisering till en population (Bryman, 2011:329).

Vi har gjort databassökningar via två databaser för att hitta empiri till vår undersökning, sökorden var "Självbiografi familjehem" och "Självbiografi placerade i familjehem". Utifrån databassökningen har vi gjort subjektiva urval, där vi har "handplockat" urvalet till uppsatsen. Då vi redan hade kännedom om de människor eller företeelser som ska undersökas, så har vi medvetet valt vissa av dem eftersom de ansågs troligt att just dessa skulle ge en värdefull data. Via databassökningen på Google hittade vi "Kriget är slut" av Morgan Alling (2010) som är en självbiografi⁸. Vi hittade även "När kalla nätter plågar mig med minnen om hur det var" som är en biografi⁹ utifrån Jessica Anderssons erfarenheter, men som är skriven av Lena Katarina Swanberg (2009). Anledningen till att vi valde att använda oss av biografien var att Lena Katarina Swanberg har skrivit boken i samråd med Jessica Andersson, vilket styrker trovärdigheten. Eftersom boken är skriven av en annan innebär det att utformningen ligger i författarens händer, vilket vi har haft i beaktning, men det har inte inneburit en begränsning i vårt arbete med empirin. Hädan efter har vi valt att benämna Jessicas biografi som en självbiografi för att underlätta läsningen i uppsatsen. Både Morgan Alling och Jessica Andersson är två kända personer i Sverige och vi har tagit hänsyn till att deras självbiografier inte har skrivits helt sanningsenligt. Detta eftersom de kan ha varit väl medvetna om att deras böcker kommer att bli av stort intresse för andra människor, men också för att hålla upp en fasad som ska skyddas (Bryman, 2011:491).

Vi gjorde en sökning via Stadsbibliotekets (Helsingborg) databas för att hitta fler självbiografier. Vi gjorde en "utökad sökning" och skrev "Lz familjehem" i fritextsökningen. Genom att använda "Lz" fick vi endast fram självbiografier, då det är en bokstavskombination biblioteken använder för att kategorisera böcker i denna genre. Via stadsbibliotekets databassökning hittade vi fyra självbiografier. Men efter att vi hade bearbetat dem valde vi bara de två som var relevanta för vår undersökning, "Var inte rädd..." av Anita Andersson (2013) och "Trasig barndom" av Rita Hedelin (2012). Böckerna har skapats i samband med

---

⁸ Självbiografi är en litterär genre där författaren skildra sitt eget liv och sin utveckling. Författarna i en självbiografi arrangerar fakta ur sitt liv på ett subjektivt sätt (Nationalencyklopedin).

⁹ Biografi är en persons levnadsbeskrivning, som är utförd av en annan (Nationalencyklopedin).

Vanvårdsutredningen, vi har beaktat att det finns en risk att de är vinklade på ett negativt sätt i syfte att få upprättelse för vanvård och försummelse. Vi ser författarnas erfarenheter utifrån deras verklighet och i tron om att deras beskrivningar är ärliga.

Vårt val av just fyra självbiografier bedömer vi ger oss goda förutsättningar till att fånga djupet men även möjlighet att se erfarenheterna ifrån flera olika perspektiv. Tre av våra fyra valda böcker är skrivna av kvinnliga författare. Vi har inte lagt någon större vikt på könsfördelningen av författarna, då det är personliga erfarenheter i sig vi vill åt.

I bearbetningen av empirin har vi beaktat att författarna till självbiografierna berättar om erfarenheter och minnen sedan flera år tillbaka från barndomen och att minnena kan ha blivit omkonstruerade. I Vanvårdsutredningen (SOU 2009:99:337) påpekade psykologen Svein Magnusson att händelser som inträffat många gånger är lättare att minnas än enstaka händelser, då minnet lagras efter människans eget förhållningssätt till händelsen. Maughan och Rutter (1997) menar att människors berättelser om sin barndom är relativt stabila. Författarna refererar till en studie där samma personer intervjuades vid 30, 47 och 70 års ålder om sina liv, där det inte var några större förändringar i deras berättelser. Dock påvisas det att minnen med tiden suddas ut till en viss del (Maughan & Rutter, 1997:22). Christianson (2002) menar att det finns en allmänt skeptisk hållning till vad vuxna kan minnas av sin barndom, hans moderna forskning visar att misstroendet mot barndomsminnen är betydligt överdrivet (Christianson, 2002:108). Magnussen (2004) skriver utifrån sitt forskningsresultat att det är vanligt att personer minns traumatiska minnen från barndomen och möjligheterna ökar i samband med traumats allvarlighetsgrad (Magnussen, 2004:177). Denna perspektivförskjutning har vi haft i beaktning genom att vara medvetna om att författarnas senare perspektiv och nya kunskaper påverkar deras syn på barndomen.

5.3 Bearbetning av självbiografier

Vårt empiriska material består som ovan nämnt av fyra självbiografier, vilket gjorde det omöjligt för oss att analysera det som helhet. För att möjliggöra en analys har vi kodat vårt empiriska material och strukturerat upp det utifrån de mönster vi funnit i självbiografierna (Jönson, 2010:56).

Vi har bearbetat självbiografierna i två omgångar var. Genom första genomläsningen bildade vi oss en uppfattning om viktiga mönster i texten, utan att låta oss styras av vår studies utgångspunkter. Dessa mönster bildade basen för de begrepp som vi sedan använde för att vid djupläsning koda självbiografierna utifrån nya kategorier som åskådliggör begreppens

innebörd. Vi arbetade fram begreppen: maktlöshet, ansvar, barnets behov, anpassa, tillhörighet, tillit, delaktighet, att vara fosterbarn, separation och lärdom. Dock visade det sig vara svårt att hitta begrepp som skiljde sig åt då många av kategorierna överlappade varandra. Begreppen maktlöshet och delaktighet är exempel på detta då de båda flera gånger syftade till att fosterbarnen var underordnade vuxna i deras omgivning. För att hantera detta diskuterade vi begreppen noggrant så att dess olika nyanser blev tydligare.

Vår undersökning vilar på dess syfte och frågeställningar. Ur det empiriska materialet som samlats in har vi sedan styrt valet av begrepp. Vårt sätt att koda kan beskrivas som ett induktivt angreppssätt, då det är vi som identifierat de mönster i vårt empiriska material som ligger till grund för att använda kategorier och utvecklade begrepp (Aspers, 2011:165-168). Kodningen har vi gjort manuellt genom att använda färgade ”post-it lappar” (Jönson, 2010:56–57). Inom varje begrepp har vi samlat vårt empiriska material utifrån det vi vill analysera mer i detalj. Det material som vi har använt i analysen har vi redovisat genom citat och kortare beskrivningar från det återtagna materialet, för att stödja och tydliggöra våra tolkningar och resonemang (Aspers, 2011:165).

Under bearbetningens gång har vi stött på tillfällen där vi har haft skilda åsikter om våra utvalda begrepp, koder och mönster är av relevans utifrån våra frågeställningar. Vi har då argumenterat för - och emot om empirin besvarar vårt syfte och frågeställningar. Eftersom vi gör en historisk studie har vi ständigt behövt förhålla oss till de förutsättningarna fosterbarn hade då, vilket har varit en svårighet i bearbetningen av vårt empiriska material. Detta eftersom lagar och regler kring fosterbarnens situation har sett annorlunda ut.

5.4 Självbiografiernas tillförlitlighet

God validitet innebär det faktum att vi undersöker det vi uppger i syftet att vi ska undersöka (Bryman 2011:352). För att hålla oss inom ramarna för syftet har vi haft våra frågeställningar i bakhuvudet under vårt analysarbete. Reliabilitet visar på i vilken utsträckning vår undersökning skulle kunna upprepas, dock är det överlag svåra kriterier att uppfylla när en kvalitativ undersökning görs, då vi som författare spelar en avgörande roll i undersökningen (Bryman 2011:352, 369). Det finns svårigheter att implementera reliabilitets- och validitetskriterierna i vår uppsats då vi kommer att göra djupgående analys av vårt material (Bryman 2011:354). För att försäkra oss om tillförlitlighet har vi använt fyra kriterier från John Scott: Autenticitet, trovärdighet, representativitet och meningsfullhet (May, 2013:243–245).

Tre av de fyra självbiografierna är skrivna av författarna själva, vilket innebär att de är ifrån primärkällor. Den fjärde biografien är skriven i samråd med en annan författare, vilket innebär att det kan tänkas vara en sekundärkälla, men vi hanterar den som en primärkälla. Det *autentiska* kriteriet ifrågasätter om det verkligen är författaren som har skrivit boken (May, 2013:244). Bryman (2011) beskriver också att det finns en svårighet med användandet av självbiografier då det är vanligt att det finns spökskrivare när det gäller berömda personer.

Det andra kriteriet berör självbiografins *trovärdighet*, som innefattar om författaren avspeglar äkta tankar och känslor (May, 2013:244–245). Vi har som Bryman (2011) påpekar, med sund skepticism förhållit oss till den ärlighet varmed författaren beskriver sina känslor. Berömda personer kan vara fullt medvetna om att deras självbiografier kommer att bli till stort intresse för andra personer och därmed fundera om de ska vara ärliga i sina böcker eller om de ska hålla upp en fasad som ska skyddas (Bryman, 2011:492). I bearbetningen av vår empiri har vi hanterat vad författarna skriver som en ärlig beskrivning av deras erfarenheter.

Det tredje kriteriet är *representativitet*, som innefattar om självbiografien är representativ för att jämföras med annat material i samma kategori (May, 2013:245). Eftersom en självbiografi är en beskrivning av ett liv är den svår att jämföra med andra i samma kategori. Oavsett om författarna delar upplevelsen av att ha varit placerade i fosterhem som barn, kan deras tankar och känslor vara vitt skilda.

Meningsfullhet är det sista kriteriet som innefattar materialets klarhet och begriplighet (May, 2013:245). Vi har inte stött på förkortningar eller koder som har varit svåra att tolka utifrån självbiografierna (Bryman, 2011:492).

5.5 Etiska överväganden

I vår undersökning har vi inte behövt ta ställning till de etiska principer som gäller för svensk forskning, det vill säga informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Bryman, 2011:131–132).

Den utvalda empirin är publicerad och skriven av privatpersoner, den verkar i en offentlig miljö där alla har tillgång till den. Vi har därför inte informerat de berörda författarna om undersökningen och dess syfte. Vi bedömer att *informationskravet* betydelse inte är av stor vikt då självbiografierna är offentliga handlingar och därmed anses ett *samtycke* för medverkan inte heller aktuellt (Bryman, 2011:131,135). Som en följd bortser vi från kravet att anonymisera data för att skydda respondenterna, det vill säga *konfidentialitetskravet* (Bryman 2011:133). Det är viktigt att vara medveten om att självbiografiernas syfte inte var att utgöra vår empiri och att analysen är tolkningar av författarnas framställningar. De resultat som har

framkommit genom de självbiografier vi har använt oss av, kommer vi endast att använda till vårt forskningsändamål, det vill säga *nyttjandekravet* (Bryman 2011:132).

Vi vill återigen tydliggöra att analysen baseras på våra tolkningar av materialet. Genom att använda citat och kortare beskrivningar från böckerna så kan läsaren följa våra tolkningar och resonemang.

5.6 Fyra självbiografier

Det empiriska materialet består av fyra självbiografier. Nedan gör vi en kort sammanfattning av varje självbiografi.

I boken *Kriget är slut* berättar Morgan Alling (2010) om sina barndomsupplevelser som han erfarit i flera svenska kommuner. Morgan Alling föddes 1968 och hans tidiga barndom bestod av polisingripande, fyllefester och misshandel. Han levde tillsammans med sin lillebror och alkoholiserade mamma, hans pappa var frånvarande under hela uppväxten. När Morgan var vid fyra års ålder skiljdes han från sin mamma och placerades på ett barnhem och sedan skickades han från fosterfamilj till fosterfamilj. Morgan och hans lillebror, Stefan, bodde tillsammans med varandra på det första fosterhemmet, men skiljdes sedan åt och träffades inte på flera år. Morgan beskriver en ständig oro och rädsla för att bli lämnad och tvungen att flytta till en främmande fosterfamilj, igen. Genom hela boken, både i skolan, bland kamrater och i fosterhemmet, skildrar Morgan en upplevelse av att vara annorlunda, att vara ett fosterbarn. När Morgan är i tonåren placeras han i en fosterfamilj, där han känner sig trygg och får mycket stöd av fosterpappan Martin.

Morgan beskriver i sitt efterord och tackord att syftet med boken är till för att stärka och hjälpa människor som likt honom har blivit utsatta för vuxna människors handlingar. Boken består av 329 sidor och vi har i vår uppsats utslutit 130 sidor som material i vår analys. Anledningen är att författaren skildrar erfarenheter som inte innehåller material om placeringen i fosterhemmen och vi ser de därför inte som relevant.

I boken *Trasig barndom: barnhem, fosterhem, sjukhem, flickhem, inackorderingshem under 40-, 50-, 60-talet* skriver Rita Hedelin (2012) om sina minnen och erfarenheter för femtio år sedan, från vistelser i barnhem samt fosterhem i Sverige. Som barn utsattes hon för flera uppbrott från den miljön hon befann sig i. Hon placerades i flera olika barnhem och fosterhem med främmande personer, som hon skulle lära känna. Eftersom hon flyttades runt i landet innebar det också att hon fick byta skola och där fanns det nya skolmiljöer att bekanta sig med. I självbiografien skildrar hon en upplevelse av övergivenhet och lidande, då vuxna, vänner och släkt svek henne.

Rita Hedelin började förbereda och samla material inför en intervju som hon skulle ha med socialdepartementet angående vanvårdutredningen. Anteckningarna, bilderna, fotona och målningarna blev så många att det med tiden blev en hel bok, med titeln ”Trasig barndom”. I slutorden skriver Rita att hon vill dela med sig av sina minnen, upplevelser och verkligheten som var hennes och är hennes. Boken innehåller 154 sidor och vi har i vår uppsats valt att utesluta 60 sidor som empiri i vår analys, då det inte skildrar erfarenheter från fosterhem.

År 2009 publicerade Jessica Andersson (2009) sin bok *När kalla nätter plågar mig med minnen om hur det var*. En berättelse om Jessicas uppväxt under 1970-talet och framåt. Hon och hennes syskon växte upp med en missbrukande mamma och mammans mer eller mindre våldsamma män. Med tiden splittrades syskonskaran till flera olika fosterhem. Jessica lyfter fram sina upplevelser av att flyttas mellan olika fosterhem och andra boenden. Hon beskriver hur hon väldigt sällan var medveten om varför saker och ting blev som de blev eller att någon sällan förklarade för henne vad som skulle hända härnäst. Jessica beskriver upplevelser av orättvisor, utanförskap, hot och bråk men även värme och tillhörighet i fosterhemmen. Hon skriver om sin svåra väg mot balans i livet. Under vägens gång möter hon personer som får en stor betydelse för henne under uppväxten.

Jessica belyser att bokens avsikt inte är att skuldbelägga någon, snarare tvärtom. Hennes syfte var att så öppenhjärtligt som möjligt berätta hur det kändes att vara barn i en missbrukarfamilj. Alltså inte bara vad som hände, utan att nå försoning och komma vidare i livet. Bokens innehåll är på 224 sidor och vi har valt att inte använda hela boken då vissa delar inte anses relevanta för vårt syfte och frågeställningar. De delar vi har valt ta bort handlar om Jessicas liv innan och efter hon placerades i fosterhem, dessa delar innefattar ca 85 sidor.

I boken *Var inte rädd...* skriver Anita Andersson (2013) om sin barndoms historia under 50 och 60-talet. Som fyraåring blev Anita omhändertagen av barnavårdsnämnden då hennes mamma hade avlidit. Anita skriver om hur hon utsattes för vanvård och misshandel på barnhem och i olika fosterhem. I boken beskriver Anita sina upplevelser av att vara placerad i olika fosterhem, vilket har inneburit både hårt arbete, utanförskap och separation ifrån hennes syskon.

I efterorden belyser Anita att hennes barndom kändes som skamlig och svår att prata om. När vanvårdutredningen skulle starta lossnade det för henne. Hon fick ta del av andra människors berättelser och lidande och det som hänt under deras barndom, vilket ledde till att hon började berätta sina egna upplevelser. Bokens innehåll är på 138 sidor och vi har valt att

inte använda oss av ca 40 sidor. Dessa delar berör inte vårt syfte och frågeställningar, då dessa inte lyfter fram erfarenheter av fosterhemsplacering.

6. Resultat och analys

Analysen handlar om vuxnas erfarenheter av att ha varit placerade i fosterhem som barn. Efter bearbetningen av det empiriska materialet har vi sett ett mönster som visar att samtliga var i en utsatt position när de var fosterhemsplacerade. Det beskrivs flera situationer där de som fosterbarn upplever sig vara underordnade vuxna personer i deras omgivning. De vuxna beskriver också att de har negativa upplevelser av att ha varit fosterhemsplacerade. I analysen av det empiriska materialet framkommer det att de som fosterbarn upplevde sig vara inkluderade i fosterfamiljens gemenskap. Analysen belyser också att fosterbarnen flertal gånger utesluts från fosterfamiljens gemenskap. Mönster och teman vi har sett i våra böcker har vi illustrerat genom citat och korta beskrivningar. Detta med anledning för att fördjupa oss i de vuxnas erfarenheter av att vara placerade i fosterhem som barn.

6.1 Fosterbarnens status

I det empiriska materialet framkommer det teman i många olika situationer som belyser hur de vuxna som tidigare varit fosterhemsplacerade beskriver känslan av att vara barn och underordnad de vuxna i deras omgivning. Vi har lyft fram deras status, då det är av stor vikt att belysa detta för att få en förståelse för hur det är att vara fosterbarn.

6.1.1 Ingen lyssnar på mig

I detta avsnitt har vi lyft fram situationer som belyser fosterbarnens delaktighet vid placeringen i fosterhemmet i relation till den enskilde socialarbetaren.

I en tidigare studie av Skoog (2013) framkommer det att barn som erfarit samhällsvård upplever att socialtjänsten inte har lyssnat på deras önskemål. Det resulterade i att flera av barnen inte var nöjda med matchningen av vårdgivare. De upplevde att de inte passade in hos vårdgivaren eller önskade att bo i en annan typ av vårdmiljö. Barn som inte trivdes i vårdmiljön berättade det för sin socialsekreterare men upplevde dock att de inte fick något gehör (Skoog, 2013:34–35). I det empiriska materialet har vi sett ett mönster där författarna beskriver att deras socialarbetare inte lyssnade till dem och deras önskemål om vart de ville bo.

När Anita var fem år gammal placerades hon hos Edit och Albert, som hon inte hade någon relation till sen tidigare. Efter en incident med fostermamman Edit, lämnar Anita

fosterhemmet och åker till Bodil, som är hennes systers fostermamma. Hon vågar inte berätta någonting för Bodil om incidenten, trots att Bodil frågar vad som har hänt (Andersson 2013). Så här uttrycker sig Anita:

Nu var jag övertygad om att ingen kunde hjälpa mig att komma bort från Edit. Det var ju Edit och soctanten som bestämde över mig. Soctanten visade sig aldrig för mig. Men hon bestämde. (Andersson 2013:105)

I ovanstående citat tolkar vi att Anita upplever att hon inte har de förutsättningar som krävs för att förändra sin situation, det vill säga att lämna sitt nuvarande fosterhem. Hennes beskrivning tolkar vi står för känslor av hjälplöshet och betraktar sig själv som underlägsen då det är socialarbetaren och fostermamman Edit som bestämmer (Scheff & Starrin 2002:179). Liknande upplevelser har vi sett i samtliga böcker, där en känsla av underlägsenhet gentemot socialtjänsten framställs. Nedan illustrerar vi några citat där detta ta sig uttryck:

Vi svänger till vänster och jag får syn på ett stort gult hus.

– Är det där? frågar jag.

– Ja.

Min pappa *är* rik. Vi parkerar på uppfarten framför huset. Jag öppnar bildörren och springer uppför trapporna. Jag kommer in i en liten mörk hall, men några meter längre fram står en dörr öppen, det är ljus och jag hör röster. Jag snabbar mig på in i rummet. Där ligger minst tio ungar och tittar på *Fem myror är fler än fyra elefanter*. Vad är det här?

Ett barnhem. Hon har kört mig till ett barnhem! Jag vänder mig om. Socialtanten står i dörren med min väska.

– Vad skulle jag göra, du ville ju inte följa med.

Jag går sönder och skriker allt vad jag kan rakt ut. (Alling, 2010:131)

I citatet ovan beskriver Morgan en situation, där hans tidigare fosterhemsplacering avbröts. Socialarbetaren hade informerat Morgan om att han skulle flytta hem till sin biologiska pappa. Men socialarbetaren berättade inte sanningen för när de kom fram placerades Morgan i ett barnhem. Nedan beskrivs en liknande erfarenhet av Rita:

Myndigheternas sätt att hantera mitt liv blev till ilska och vanmakt. (Hedelin, 2012:146)

Citatet nedan är en ytterligare situation där upplevelsen av underlägsenhet gentemot socialtjänsten beskrivs:

JAG RINGDE TILL Anna, kontaktpersonen på socialtjänsten. Sa att jag ville flytta. Sa att Kerstins knep för att få mig att lyda var att hon jämförde mig med min mamma:

– Du kommer bli som hon!

Anna lyssnade, men hon hörde inte. Jag ringde till Anna många gånger. Att bo kvar hos Kerstin blev alltmer ohållbart.
När jag i dag läser i dokumenten från den tiden, ser jag att ingenting finns skrivet av vad jag sa. Ingenting hände. (Andersson & Swanberg, 2009:53)

Den tidigare forskning som vi redogör för nedan ger oss en större förståelse kring samtliga författares erfarenheter av relationen till sin socialarbetare. I Bergmans (2007) studie framkommer det av källmaterialet att fosterhemsplacerade barn var ganska osynliga. Studien belyser att det fanns flera omdömen om fosterbarnen från olika vuxna, men få uttalanden från de enskilda barnen. Fosterbarnen befann sig i underläge gentemot de vuxna. En orsak till att barnen inte tillfrågades i samband med placeringarna i fosterhemmen berodde på att det främst var yngre barn som placerades. I de fallen barns synpunkter framträdde handlade det om de lite äldre barnen (Bergman, 2007:112). En ytterligare studie beskriver att barn som befinner sig i samhällsvård kan beskrivas som dubbelt utsatta, då barn överlag är en utsatt grupp i samhället och har en underordnad position i förhållande till vuxna. Barn i samhällsvård kan därför beskrivas som särskilt utsatta (Skoog, 2013:9). Det finns även internationell forskning om att barn i samhällsvård är särskilt utsatta när det gäller möjligheten att göra sina röster hörda (Whiting, 2000:79). I en annan studie framkommer det att många av barnens utåtagerande beteende är en respons på att de inte blir lyssnade till. En konsekvens av detta kunde vara att barn lärde sig normbrytande beteende då det kunde vara en framkomlig väg för att få gehör hos vuxna (Skoog, 2013:36).

I tidigare forskning (Bergman, 2007; Skoog, 2013; Whiting, 2000) framkommer det att barn i samhällsvård är en utsatt grupp i samhället och att en del barn upplever att de vuxna inte lyssnar till dem. Vi kan även se ett obalanserat maktförhållande mellan barnet och socialsekreteraren, då socialsekreterarna tar beslut utan barnets delaktighet. Skau (2007) beskriver att grunden till makt är olikheter mellan människor och kan användas i både hjälpsamt och skadande syfte (Skau, 2007:36–37). Vi är medvetna om att ojämna maktfördelning är ett förekommande tema men vi har valt att inte fullfölja detta maktspår.

I självbiografierna ser vi att det är vanligt att författarna som barn inte fått gehör i beslut fattade av socialarbetarna. Men det finns delar i böckerna där de beskriver att de har fått sina röster hörda hos sina socialsekreterare. Det tolkar vi som avvikande i den bemärkelsen av att det inte var vanligt under deras barndom. Nedan illustreras två citat med författarnas erfarenheter av att få vara delaktiga i beslut som rör deras egna liv:

Så en dag kom det! Bodil hade talat med soctanten om min framtid, sa hon. De hade kommit fram till att jag skulle bli barnflicka på en gård utanför Karlstad. Bodil sa att hon

och jag skulle åka dit för att hälsa på hos familjen, som behövde en barnflicka, innan något bestämdes. Det kändes bra att jag skulle få vara med och bestämma för första gången i mitt liv. (Andersson, 2013:119)

Jag skrev ett brev till Örebro barnavårdsnämnd och undrade om det gick för sig att få lämna fosterhemmet och bo hemma hos mor. Jag nämnde att jag inte trivdes och inte ville bo kvar i Skottlanda längre. En representant från barnavårdsnämnden kom och besökte mig i fosterhemmet. Hon hade samtal både med mig och med fosterföräldrarna. Det blev beslutat att jag skulle få resa hem på prov och se om det fungerade. (Hedelin, 2012:132)

Trots att normen alltid är närvarande är den situationsberoende, de normer som gäller i ett sammanhang gäller inte alltid i ett annat (Svensson, 2007:19). I Anita och Ritas situation ser vi att det inte har tillhört det vanliga att få vara delaktiga kring beslut som rör deras liv. Vi tolkar att de två ovanstående situationerna beskriver händelser som dels visar att det är avvikande att få vara delaktig i de beslut som socialtjänsten fattar. Den andra avvikelserna innefattar Anita och Ritas handlande det vill säga att de agerar och tänker som de förväntas att göra.

6.1.2 Jag är mindre värd

I denna del lyfter vi fram situationer där de vuxna beskriver att de upplevde sig som mindre värda för att de var fosterbarn.

I samhället kategoriserar människor utifrån det normala och onormala. Dessa begrepp är beroende av varandra för att existera. Vad som anses onormalt är inte alltid självklart och givet. Varje samhälle avgör vilka medel som används för att dela in människor i kategorier, samt vilka egenskaper som uppfattas vanliga och naturliga för medlemmar inom varje sådan kategori. Olika egenskaper kan leda till att man stämplas av ett stigma, det vill säga att individen besitter en egenskap som inte är fullt socialt acceptabel. Individen avviker på ett oönskat sätt från omgivningens förväntningar och det är ett centralt led att den stigmatiserade individen tenderar att hålla med om omgivningens värderingar och föreställningar (Goffman, 1963:11–16).

Efter att Anita har blivit utsatt för ett övergrepp av en bekant söker hon tröst hos sin dåvarande fostermamma Bodil:

Jag fick ingen tröst, ingen bekräftelse på att inget av det där som hänt var mitt fel. Övergreppet blev därmed dubbelt för mig. Jag visste inte vilket av dessa två, övergreppet eller bortstötningen som var värst för mig. Men jag vet att jag gick sönder och funderade på om livet var värt att leva. Tv-tittandet hos den där familjen tog slut. Jag gick aldrig dit mer. Jag visste nu att jag som fosterbarn var inget värd. (Andersson 2013:114–115)

Utifrån citatet ser vi att fosterbarn kategoriseras som en grupp i samhället som inte har ett fullt socialt erkännande då de avviker från det normala, de har ett stigma (Goffman, 1963:11). Vi tolkar att Anitas bild av sig själv som fosterbarn kan avspegla samhällets syn på fosterbarn. Denna bild förstärks då Anita upplever att hon blir avvisad av sin fostermamma Bodil då hon inte får bekräftelse eller tröst. Denna föreställning om att hon inte är någonting värd är ett sätt att se sig själv negativt genom den andres ögon och kan leda till att skamkänslor uppstår hos Anita (Scheff & Starrin, 2002:170).

En internationell studie med både fosterbarn och fosterföräldrar kan synliggöra vår analys av Anitas upplevelse av att besitta ett stigma. I studien beskriver både fosterbarnen och fosterföräldrarna att de upplever dubbel stigmatisering när fosterbarnen söker psykiatrisk hjälp på grund av traumatiska upplevelser i tidigare barndom. En del av fosterbarnen beskriver också att de skämdes att söka hjälp, då de redan beskrev sig vara stigmatiserade på grund av att de var fosterbarn (Jee et al., 2014:547–550). En ytterligare internationell studie som kan ge stöd till vår tolkning av Anitas upplevelse belyser att de individer som nyttjar barnvårdsinsatser beskrivs som stigmatiserade. Detta eftersom välfärdssystemet beskrivs som uppbyggt för att vuxna ska vara kapabla att ta hand om sina barn på egen hand. Familjer som söker professionell hjälp på grund av en problematisk familjesituation refereras till ett stort misslyckande, då det skapas en negativ bild mot de familjer som inte klarar sig utan samhällets insatser och hjälp (Colton, 1997:6-7, 10). Vår analys av Anitas upplevelse om att inte vara värd någonting kan stödjas genom tidigare studier. Studierna (Jee et al., 2014; Colton, 1997) visar att barn och familjer som använder insatser från barnvården uppfattar sig som stigmatiserade. Men också att fosterbarn är stigmatiserade och att detta kan förstärkas när fosterbarnen söker hjälp.

Upplevelsen av att vara mindre värd tar sig uttryck i flera olika situationer i några av självbiografierna. Följande två citat illustrerar detta tema:

Jag är bara på besök här, tänker jag, jag kommer ändå att flytta snart, ni har bara mig ett tag, tills ni tröttnar, precis som alla andra, ingen vill ha mig, ni säger att ni vill det, men det vill ni inte. Ni tror ni gillar mig, men det gör ni inte, jag vet det. Ni har precis som alla andra tagit mig för pengarna. (Alling, 2010:147)

Som fosterbarn är man sämre. Man ser tecknen och tolkar dem. Ens underläge bekräftas ständigt. (Andersson & Swanberg, 2009:46)

Vi tolkar att Morgan och Jessicas tidigare erfarenheter och upplevelser av skamkänslor har betydelse för hur de reagerar och ser på situationen, det har lagrats i deras inre referenssystem.

Utifrån det Morgan skriver ser vi att han tror sig veta utifrån tidigare erfarenheter vad som kommer att hända med fosterföräldrarna och hur de egentligen ser på honom. Utifrån Jessicas uttalande tolkar vi att hon tidigare har erfårit känslan av att vara i underläge, då hon beskriver att det ständigt bekräftas. Eftersom Jessica har varit med om det innan har hon lärt sig att tolka vilken syn omgivningen har på henne som fosterbarn (Scheff & Starrin, 2002:174).

I en internationell studie framkommer det att barn som är placerade utanför det biologiska hemmet känner sig stigmatiserade. Genom intervjuer med 80 stycken barn mellan 8-18 år, framkommer det att en tredjedel av barnen undanhåller information om att de är placerade i ett fosterhem. Många av barnen beskrev att de inte ville berätta om sin livssituation för sina kamrater. Några av barnen hade kamrater som visste om att de var fosterhemsplacerade och de beskrev att de hade blivit retade på grund av det. I jämförelse med de yngre barnen tenderade många av de äldre barnen att hålla sin livssituation hemlig (Farmer et al., 2013). Denna tidigare studie anser vi kan synliggöra vår tolkning av citatet nedan, som är ett uttalande från Rita i samband med att hon flyttar till en ny skola och till en ny främmande familj. Vi tolkar att Rita känner sig särbehandlad av magister Gösta för att hon är fosterbarn (Hedelin, 2012):

Det fungerade bra med klasskamraterna men dåligt med magister Gösta. Han tyckte illa om mig. Det verkade som om han tyckte att fosterbarn allmänt fanns till för att avreagera sig på. Vi hade ingen status, inget värde, aldrig omtyckta, alltid utsatta som skyldiga till alla fel och olyckor, som uppstod. Kanske var vi det också, lite oroliga och nervösa, inte så konstigt det heller. (Hedelin, 2012:129)

Goffman (1963) beskriver att när en främling befinner sig i vår närvaro, kan det framgå att denna individ besitter någon egenskap som skiljer sig från de övriga personerna. Vi tolkar att citatet ovan ger uttryck för att Ritas magister urskiljer henne från de övriga barnen i klassen, för att hon är ett fosterbarn. Detta kan beskrivas som en mindre önskvärd egenskap, då hon beskriver att han allmänt verkar tycka illa om fosterbarn. På så sätt bekräftas en bild av att Rita inte är vanlig, utan är kastmärkt och utstött från övriga i klassen (Goffman, 1963:12). Vi tolkar att Rita blir stigmatiserad på grund av olika fläckar på hennes personliga karaktär och att hon avviker från omgivningens förväntningar på ett icke önskvärd sätt (Goffman, 1963:14). Utifrån tidigare forskning (Farmer et al., 2013) framkommer det att fosterbarn känner en rädsla för att berätta om sin familjesituation, då det finns risk att bli stigmatiserad. Denna studie kan ge stöd för vår tolkning av Ritas upplevelse av att bli stigmatiserad av magistern.

6.1.3 Att vara fosterbarn

I detta avsnitt lyfter vi fram det mönster som visar att de vuxna som fosterbarn upplevde sig vara annorlunda i förhållande till ”vanliga” barn i deras omgivning. Detta ta sig uttryck i olika situationer och sammanhang i några av självbiografierna.

Sallnäs (2000) hävdar att det finns föreställningar om vad barn och ungdomar behöver. Det sätt som institutionsvården eller andra verksamheter som är riktade mot barn utformas och används är starkt kopplat till hur samhället i stort ser på begreppet ”barn”, ”barndom” och ”ungdom”. En viktig del i föreställningarna är att barn ska vara en del av en familj. Det är en historiskt förankrad föreställning att samhällsvården ska efterlikna en familj (Sallnäs, 2000:69). Denna familjetanke som finns inom samhällsvården stödjer vår uppfattning i kommande analys, då barnet behöver flytta till en ny familj, för att barnets egen familj inte uppfyller samhällets normer (Svensson, 2007:31). I en tidigare studie av Kools (1997) studerades ungdomar som hade varit placerade i samhällsvård under en längre tid. Det framkommer att samhällsvården har haft en negativ påverkan på deras utveckling. Studiens resultat visar att när ett barn placeras utanför det egna hemmet innebär det inte bara att de får byta hem, utan barnets status förändras i negativ bemärkelse. Barnet lär sig också snabbt att den nya statusen inte är någonting att vara stolt över (Kools, 1997:263,266).

I en annan studie av Bergman (2007) framkommer det att förr sågs det som en fördel om fosterföräldrarna inte hade några biologiska barn när de tog emot ett fosterbarn i sitt hem. En anledning till att det eftersträvades kunde vara att det skulle finnas utrymme för barnet i hemmet och för att barnet skulle få tillräcklig omsorg. Strävan om barnlösa fosterhem kunde även handla om att undvika att fosterbarn som bedömts som ouppfostrade inte påverkade andra barn negativt (Bergman, 2007:77–80). Denna tidigare studie anser vi kan ge en större förståelse för citaten nedan där vi analyserar två situationer, som illustrerar att Anita behandlas annorlunda eftersom hon är ett fosterbarn.

När Anita var sex år gammal bodde hon hos fosterföräldrarna Edit och Albert. En dag skulle de få besök av Edits släktingar som hade en dotter som var lika gammal som Anita. Anita var väldigt förväntansfull för att det skulle komma en flicka:

När gästerna kom blev jag tillsagd att stanna i köket. Jag fick absolut inte tala med flickan. Vi hade ingenting gemensamt att tala om sade Edit. (Andersson, 2013:41)

I citatet ovan tolkar vi att Edit tillrättavisar Anita genom att tala om för henne att hon inte får tala med flickan och att hon måste stanna i köket. Att Edit behandlar Anita på ett uteslutande

sätt kan kopplas till att hon har en egenskap på sin personliga karaktär på grund av att hon är ett fosterbarn. Det kan vara en orsak till att Edit anser att Anita inte har någonting gemensamt med flickan. Eftersom att Anita har blivit förknippad med ett stigma anses hon inte vara fullt mänsklig. Utifrån det vidtar Edit diskriminerande åtgärder, genom att säga att Anita inte har något gemensamt med flickan och därmed utesluter henne från sällskapet. I en tidigare studie framkommer det att barn som placeras utanför det egna hemmet förändrar sin status. Detta då fosterbarn tillskrivs negativa egenskaper som onormal, dålig och förstörd (Kools, 1997:266). Vi tolkar att det kan vara rimligt att Anitas status ligger till grund för detta. Denna stereotypiska bild av att fosterbarn har de negativa egenskaperna kan förklara varför Edit inte vill att flickorna ska beblanda sig med varandra.

Under Anitas första skoldag blev hon snabbt invigd i skolans utanförskap, det började med knuffar, de ”råkade” stöta till henne så att hon ramlade och tappade sina saker. Men det slutade inte där, det skulle fortsätta, hon beskriver att hon var annorlunda för att hon var ett fosterbarn:

Även om barnen inte visste säkert vad det innebar, var de säkra på att jag var någon som ingen egentligen ville ha. Jag hade liksom blivit över. (Andersson, 2013:60)

I citatet ovan tolkar vi att Anita upplever sig vara någon som ingen vill ha och någon som blivit över. Det kan kopplas till att Anita tendera att hålla med om klasskamraternas föreställningar och värderingar om henne (Goffman, 1963:11–16). Det kan räcka med en föreställning om en sådan negativ reaktion för att skamkänslor ska uppstå hos Anita (Scheff & Starrin, 2002:170). Detta kan synliggöras genom en studie som visar att det är förekommande att de placerade barnen tar efter det omgivningen säger, ser och tycker om en själv. Det får en stor betydelse för barnets självförtroende, personliga relationer och vägen till självständighet (Kools, 1997:267).

I Skoogs (2013) studie studeras barns upplevelse av samhällsvård. I studien beskriver barn att deras biologiska föräldrar ofta har egen problematik, exempelvis missbruk eller kriminalitet. Barnen berättar också att föräldrarnas problematik påverkar deras liv både innan och efter att de befinner sig i samhällsvård. En del av dessa barn upplever också att deras föräldrar har svikit dem då deras problematik orsakade att de blev placerade i samhällsvård (Skoog, 2013:36–37). Studien visar också att förskolebarn och skolbarn ofta placeras på grund av omsorgsbrist och att det är vanligare att tonåringar placeras på grund av beteendeproblem. Även om tonåringar beskriver att de har beteendeproblematik har en

majoritet av dem också upplevt problem i hemmiljön. Barn som placeras i samhällsvård kommer också i många fall från familjer som lever under svåra ekonomiska situationer (Skoog, 2013:32). Nedan illustreras ett citat ur Jessicas bok där hon beskriver upplevelsen av att vara fosterbarn. Jessica och hennes syskon var fosterhemsplacerade på grund av deras mammas problematik:

Vi barn fick ta konsekvenserna av mammas missbruk, inte minst på grund av vuxnas rädsla. Att vara fosterbarn kunde på ett mycket påtagligt sätt vara som att bära runt på en farlig smitta. (Andersson & Swanberg, 2009:64)

I citatet ovan uppfattar vi att Jessica har kategoriserats i kategorin fosterbarn som anses innehålla mindre värda egenskaper. Detta då hon upplever att omgivningen behandlar henne som att hon bär runt på en smitta. Vi tolkar att Jessica besitter ett stigma och omgivningen tillskriver Jessica egenskaper för att hon är ett fosterbarn (Goffman, 1963:11–12). Vår tolkning av Jessicas upplevelse av att vara fosterbarn kan synliggöras genom Kools (1997) studie som visar att personliga egenskaper försvinner när man kategoriseras in i kategorin fosterbarn. Dessa personliga egenskaper ersätts av kategorins innefattande egenskaper. Fosterbarnen beskrev sin status som fosterbarn med egenskaperna; onormal, dålig och förstörd. I studien framkommer det att dessa negativa antaganden om egenskaper skapar en stereotyp kring fosterbarn. Interaktioner som är färgade av negativa stereotyper skapar stigma, där känslor av rädsla och skam är typiska responser på dessa erfarenheter, vilket är vanligt hos barn som är placerade utanför det egna hemmet (Kools, 1997: 266-267).

Nedanstående citat är ytterligare ett citat hämtat ur Jessicas bok:

Det här var den tiden när barn drömde om att ha en egen stereo. Jag med. Musiken var alltid min tillflykt, jämt. Så jag glömmer aldrig när Kerstins och Lasses egna barn fick varsin stereo i julklapp. Stora paket till dem. Små paket till mig. Det var svårt. Som fosterbarn är man misslyckad från start. Man är alltid i underläge synnerligen medveten om att ens föräldrar, av någon anledning, inte klarar av att vara en riktig familj. (Andersson & Swanberg, 2009:46)

Utifrån citatet uppfattar vi att Jessica utsätts för orättvisa då hon får små paket när fosterföräldrarnas egna barn får stora paket. Vi uppfattar att Jessica betraktar sig i enlighet med att hon är annorlunda, det vill säga att hon är ett fosterbarn. Det kan räcka med en föreställning om att hon är stigmatiserad för att skamkänslor ska uppstå. Jessica beskriver att som fosterbarn är man misslyckad redan från start och att man inte har en fungerande familj. Vi tolkar att Jessicas syn på sig själv som fosterbarn kan vara beroende på fosterföräldrarnas

syn på henne. Jessicas skamupplevelse kan bidra till underordning, vilket kan leda till att hon betraktar sig själv som underlägsen och mindre värd. Denna känsla bidrar inte bara till ett missnöje hos Jessica utan dessa känslor kan även leda till självhat (Sheff & Starrin, 2002:179–180). Vi tolkar att Jessicas upplevda skamkänslor kan ha genererats både utifrån, när hon fick små paket och inifrån då hon anser sig själv misslyckad, vilket kan leda till att hennes underordnade sociala position bekräftas och återskapas (Scheff & Starrin, 2002:183). Vår tolkning om Jessicas upplevda stigma kan synliggöras med Kools (1997) tidigare studie, som visar att när ett barn befinner sig inom samhällsvården internaliseras barnet med den negativa syn som omgivningen har om honom eller henne. Denna negativa bild är föranledd av stigmatiseringen och påverkar i sin tur barnets självbild, såsom självförtroendet och självkänslan. Konsekvenserna av detta kan leda till att individen isolerar sig från omgivningen och att kontakten med barnens biologiska familj försvinner. Barnen kan därmed undvika att få för nära relationer med andra för att minska risken att behöva berätta att man är ett fosterbarn. Detta resulterar i ensamhet och exkludering från omgivningen (Kools, 1997:266–267).

6.2 Tillhörighet i fosterfamiljen

I det empiriska materialet talas det om hur författarna som barn såg på sin tillhörighet och delaktighet i fosterfamiljerna. Med tillhörighet syftar vi till om fosterbarnet är inkluderad i fosterfamiljens gemenskap och om fosterbarnet är en del av familjen. I flera av självbiografierna talas det om vad fosterfamiljen har för betydelse för fosterbarnen. Det beskrivs situationer i självbiografierna där vi tolkar att fosterbarnen är en del av fosterfamiljen eller där de ser fosterhemmet som en plats där de tillfälligt vistas.

6.2.1 Upplevelser av instabilitet i fosterhemmet

I självbiografierna beskriver författarna situationer där de som fosterbarn inte upplever att de var en del av fosterfamiljen. Utifrån det empiriska materialet upplever vi att de utesluts från fosterfamiljen.

I en tidigare studie med fosterbarn framkommer det vart barnen önskade att bo och var de kände sin tillhörighet, vilket varierade mellan den biologiska familjen och fosterhemmen. Att barnen ville bo på ett ställe betydde inte alltid att de kände sig hemma där. I vissa fall upplevde barnen att de inte hade något annat alternativ än att stanna i en placering där de inte kände någon tillhörighet. Några utav barnen uttryckte sig att de inte kände någon tillhörighet överhuvudtaget och att de avskärmade sig från vuxna för att inte riskera att återigen bli ledsna och besvikna. Upplevelser av hög instabilitet i vården har medfört att barnen inte vågade lita

på att de skulle få stanna i sin vårdmiljö (Skoog, 2013:37). Nedanstående citat belyser Jessicas rädsla av att inte få bo kvar i fosterhemmet:

Nattbussen gick från Skultorp klockan tio över ett. Jag bönade och bad om att få ta den istället. Min kompis Ingelise var en ettrig norska som bodde hos sina föräldrar. Hon förstod aldrig min enorma rädsla, men som fosterbarn vet man alltid att man kan åka ut. Kerstin och Lasse hade redan gjort sig av med mig en gång. Jag visste. Var jag besvärlig åkte jag ut. Igen. (Andersson & Swanberg, 2009:58)

I skamprocessen beskrivs den kognitiva fasen, som innefattar minnen och tankar kring tidigare upplevda erfarenheter, vilket har lagrats i det inre referenssystemet (Scheff & Starrin, 2002:174). Med hjälp av teori tolkar vi att Jessica har tidigare erfarenheter som ligger till grund för hennes rädsla av att inte få bo kvar i fosterhemmet. Jessica beskriver att Kerstin och Lasse har lämnat ifrån sig henne tidigare och hon använder begreppet ”igen”, vilket förstärker att det har hänt innan (Scheff & Starrin, 2002:174). Utifrån citatet uppfattar vi att Jessica överträder fosterföräldrarnas normer och regler. I denna situation kan Jessicas bestraffning innebära att hon inte längre få bo kvar hos fosterfamiljen, detta kan vara en konsekvens av att hon bryter fosterföräldrarnas normer (Östnäs, 2007:67). Jessica skiljer även på att bo hos de biologiska föräldrarna och att bo i ett fosterhem. Hon beskriver att hennes kompis Ingelise som bor hos sina biologiska föräldrar inte har förståelse för hennes rädsla. Detta anser vi tydliggör varför Jessica och Ingelise upplever situationen på olika sätt och varför Ingelise inte förstår Jessicas rädsla. Utifrån citatet tolkar vi att Jessica menar att man som fosterbarn är i en mer utsatt situation och att hon inte är en del av fosterfamiljens gemenskap.

Nedanstående citat illustrerar ytterligare situationer i Jessicas bok där hon upplever en rädsla att behöva lämna fosterhemmet:

Framförallt var jag alltid livrädd för att bli utkörd. Inte få bo kvar hos de familjer som hade betalt för att ta hand om en sådan som jag. (Andersson & Swanberg, 2009:60)

Man vill inte såra. Ens fosterföräldrar är bra människor. De gör så gott de kan. Det är bara det att man alltid, alltid får veta att man bor på nåder. Det känns. Även om det inte är avsiktligt menat och även om det inte sägs högt. (Andersson & Swanberg, 2009:72)

Citatet ovan synliggör ett mönster i boken som tyder på att Jessica känner en oro för att aldrig veta om hon får stanna kvar eller inte i det fosterhem hon bor i. Utifrån det Jessica skriver uppfattar vi att hon befinner sig i en utsatt situation då hon bor på nåder och kan bli utkörd när som helst. Cederström (1990) belyser i sin studie att en fosterhemsplacering inte alltid är det

bästa alternativet för alla barn, då det finns en risk att barnens problematik bli värre. Men i vissa av dessa fall behöver det inte gå så illa, med förutsättning att fosterföräldrarna försöker skapa en förståelse för barnets kärnproblematik och därför möta barnet på ett annat sätt (Cederström, 1990:199). Vi tolkar att Jessicas oro grundar sig i att hon inte känner tillhörighet till fosterfamiljen, men också för att fosterföräldrarna inte har förståelse för Jessicas rädsla att bli lämnad igen.

Vi anser att Jessicas rädsla kan synliggöras genom två studier som visar att sammanbrott är ett förekommande fenomen inom fosterhemsvården. Kyhle Westermarks (2009) studie visar att 30-37 procent av 776 tonåringar bröt sin placering inom fem år. Frekvensen av sammanbrott varierade mellan vårdformerna, men resultatet visar att mellan 41-51 procent av placeringarna bröt samman i vanliga fosterhem. Studien visar att sammanbrott är ett vanligt fenomen, framförallt i fosterhemsvården (Kyhle Westermark, 2009:66–67). Den andra studien av Egelund & Vitus (2009) visar att 26 procent av 227 tonåringar hade erfarit sammanbrott under sin placering. Efter ett halvår hade 42 procent av dessa sammanbrott redan inträffat och i slutet på det första året av placeringen hade 77 procent av alla sammanbrott redan skett. I båda studierna framkommer det att sammanbrotten kunde förorsakas av fosterföräldrarna, eller på grund av de professionellas initiativ men även på grund av ungdomen själv och de biologiska föräldrarna (Kyhle Westermark, 2009; Egelund & Vitus, 2009). Vi tolkar att förekommande sammanbrott inom fosterhemsvården kan ligga till grund för Jessicas rädsla av att behöva lämna fosterhemmet.

6.2.2 Fosterfamiljen + jag

I avsnittet lyfts ytterligare situationer fram där de vuxna beskriver att de har behandlats annorlunda gentemot fosterföräldrarnas egna barn, samt att de inte känner sig inkluderade i fosterfamiljens gemenskap.

I Morgans bok kan vi se en situation där en upplevelse av att inte känna tillhörighet i fosterfamiljen beskrivs:

Kjell-Åke och hans gode vän ska se på VM-fotboll. Ulrika är hos Annikas mamma.

– Vänta, säger Kjell-Åke. Morgan! Du får inte vara i vardagsrummet när vi tittar på matchen.

– Jag vill också titta på fotboll.

Han tystnar och ser på mig som om han inte vet vad han ska säga.

– Nej. In på ditt rum.

Jag gör som han säger. Stefan har somnat. Jag står i pyjamas och vill verkligen vara med och se matchen. Hos mamma fick jag vara med överallt. Nu får jag aldrig det längre.

(Alling, 2010:72)

Det finns en stark koppling mellan normer och regler, regeln kan vara formaliserad men den kan också vara informell och outtalad, och därmed svår att uppfatta för den oinvigde. Informella regler blir också ofta tydligast när någon överträder dem (Svensson, 2007:18). I citatet ovan illustrerar Morgan en situation, där vi tolkar att han överträder en regel som fosterfamiljen har. Vi uppfattar att den informella regeln blir synlig när Morgan överträder den. En social norm är också förbunden med sanktioner av olika slag. På gruppnivå utgör allmänt accepterade umgängesregler basen för normsystemet, där sanktioner kan vara allt ifrån tillsägelse till uteslutning (Östnäs, 2007:66). Vi tolkar att sanktionen sker när Morgan får en tillsägelse om att lämna vardagsrummet och gå in på sitt rum. Morgan beskriver också att han har tidigare erfarenheter av att få vara med överallt hos sin mamma, vilket kan anses normalt för Morgan. Vi uppfattar att Morgans tidigare erfarenheter av att få vara delaktig innebär en känsla av tillhörighet för honom. Nu får Morgan istället inte vara med och se matchen och denna situation avviker från hans tidigare upplevelser. Vi uppfattar att Morgan vill vara med, men att han och fosterpappan Kjell-Åke inte delar samma upplevelse av tillhörighet vid ovanstående situation. Vi ser en kontrast i Morgans uttalande där han skiljer på hur en situation kunde se ut hos sin biologiska familj och hur en situation såg ut i fosterhemmet.

I Cederströms (1990) avhandling framkommer det att fosterbarnens handlande och agerande gentemot fosterföräldrarna är relaterade till hur barnet tidigare agerat till sina biologiska föräldrar. Barnet upprepar sitt tidigare förhållningssätt till föräldrarna i relaterandet till fosterföräldrarna. Fosterföräldrarna riskerar också att i sin tur upprepa föräldrarnas förhållningssätt i sitt förhållande till fosterbarnet, genom att de inte orkar med barnets känslomässiga krav och stöter därför bort dem. Det beskrivs också att det är svårt och ovanligt att fosterföräldrarna klarar av att möta barnets känslomässiga krafter. En fördel med barn som placeras hos släktingar är att barnen är bekanta med miljön och att det redan kan finnas en form av känslomässiga band till fosterföräldrarna redan när barnet placeras där (Cederström, 1990:192–193). Denna studie upplever vi kan tydliggöra Morgans situation, då han inte är bekant med fosterhemmets miljö och saknar en tidigare relation till fosterföräldrarna. Vår analys av Morgans upplevelse anser vi kan synliggöras genom Cederströms tidigare forskning som visar att det är förekommande att fosterföräldrarna inte kan tillgodose fosterbarnets känslomässiga behov. Kjell-Åke har inte kunnat anknyta till Morgan känslomässigt och tenderar att stöta bort honom istället.

Nedan visar vi en ytterligare situation där vi illustrerar deras tillhörighet i fosterfamiljen. Jessica beskriver i sin bok att hon som fosterbarn behandlas annorlunda gentemot fosterföräldrarnas egna barn:

Jag fick alltså en stereo, jag också. Fast lite efter familjens egna barn. Jag vet inte varför Kerstin och Lasse gjorde på det viset. Det föll mig inte in att fråga, men för mig var det ytterligare tecken på att jag Egentligen Inte Hörde Till. Det var precis som med julkorten som Kerstin skickade: God jul önskar familjen och Jessica. (Andersson & Swanberg, 2009:46)

Vi anser att citatet ovan belyser att Jessica behandlas annorlunda jämfört med fosterföräldrarnas biologiska barn. Detta illustreras genom att fosterföräldrarna ger Jessica en stereo efter familjens egna barn. Vi tolkar att Jessica besitter någon egenskap som gör henne olik de övriga barnen i fosterfamiljen, en mindre önskvärd egenskap som kan ligga till grund för att Jessica särbehandlas. Att Jessica behandlas på ett annorlunda sätt kan bero på att hon inte är deras egna barn. Stämplingen innebär ett stigma vilket förstärks när Jessica beskriver att hon "egentligen inte hörde till" (Goffman, 1963:11–13). De julkort som fostermamman skickade ligger till grund för våra tolkningar om att Jessica inte tillhör familjen, då hennes namn står utanför begreppet familj. Vår tolkning av Jessicas upplevelse kan stödjas med Skoogs (2013) studie. I studien lyfts det fram att byten av vårdgivare ställer höga krav på barnets förmåga att anpassa sig. Men också vikten av att vårdgivaren behandlar alla i vårdmiljön lika, det visar att barnet är önskad och hjälper barnet att känna sig som en del av vårdmiljön (Skoog, 2013:37). I likhet med Skoogs (2013) studie, studerade Bergman (2007) vikten av att fosterbarn togs om hand känslomässigt i fosterhemmen. I denna studie skiljer sig resultatet från vår analys av Jessicas upplevelse samt Skoogs (2013) studie. Studien visade att flera av fosterbarnen behandlades med samma kärlek som om de var fosterföräldrarnas egna barn (Bergman, 2007: 100). En annan studie av Höjer (2001) visar att fosterföräldrarna inte skiljer på biologiskt föräldraskap och fosterföräldraskap i det vardagliga livet. Dock upplever fosterföräldrarna inte samma "föräldrakänsla" till fosterbarnet, som till sina biologiska barn. Detta då fosterföräldern inte har fött fosterbarnet till världen. En annan orsak till fosterföräldrarnas bristande föräldrakänsla till fosterbarnet grundade sig i att de inte hade vårdnaden om fosterbarnet (Höjer, 2001:192–195). Vår analys om att Jessica behandlas annorlunda kan synliggöras genom Höjers (2001) forskning, där fosterföräldrar ser en skillnad mellan foster- och biologiskt föräldraskap.

Att hjälpa människor handlar ofta om att ge dem tillgång till det som betraktas som normalt och socialt arbete är en normaliseringspraktik som strävar mot det normala

(Svensson, 2007:31–32). Ambitionen bakom att placera ett barn utanför det egna hemmet är att barnet ska placeras i en stabil och resursstark fosterfamilj (Höjer, 2001:17). Citatet nedan illustrerar socialarbetarens och Anitas skilda upplevelser av Anitas fosterfamilj:

Soctanten svävade ut genom dörren och ut till sin taxi. Jag fick mitt för dåligt uppförande. Soctanten kom aldrig mer tillbaka för att förvissa sig om mitt välbefinnande. Jag ansåg ju vara hos en så stabil och duktig fosterfamilj. Jag kände mig efter hand mer och mer osynlig, jag fanns kanske inte på riktigt. Men jag visste att jag ville komma till min familj igen. (Andersson, 2013:44)

Utifrån begreppet normaliseringspraktik tolkar vi att Anita menar att socialarbetaren trodde sig bistå Anita med en stabil och duktig familj, en sådan hon inte hade tillgång till tidigare. Men Anita beskriver en annan upplevelse, att hon var osynlig i fosterfamiljen och att hon ville komma tillbaka till sin biologiska familj. Att bistå en individ med något som uppfattas vara det bästa för individen, behöver inte alltid vara det rätta. Cederströms (1990) avhandling lyfter fram att barn som behöver mest hjälp i sin livssituation, är de barn som far mest illa av att placeras i fosterhem. I undersökningen framkommer det att fosterhemsplacering inte alltid är lämpligt för barn som har en dålig relation till sina egna föräldrar. Det är extra viktigt när det gäller dessa barn, som annars kan riskera att utsättas för omplaceringar och sammanbrott. Det kan leda till att barnen inte upplever sig värda att bli älskade. Det finns barn som kan ta för sig i det som erbjuds i fosterhemmet, även om det känslomässiga klimatet inte är det bästa. Medan andra barn inte kan det, trots att förutsättningarna i fosterhemmet är de allra bästa. I en del fall förstärker fosterhemsplaceringen barnets problematik. I vissa fall hade det inte behövt gå så illa om fosterhemsföräldrarna förstod hur barnets kärnproblematik såg ut och därför kunna möta barnet på ett annat sätt (Cederström, 1990:198–199). Tidigare forskning ligger till grund för våra tolkningar av analysen kring Anitas situation att inte känna sig sedd. Detta kan förklaras genom att fosterföräldrarna inte ser Anita utifrån de behov hon har och hennes osynlighet kan tolkas som hon inte är inkluderad i fosterfamiljen.

I Hedins (2012) avhandling belyses betydelsen av värme och struktur i fosterhemmet. Rutiner normaliserar barnets vardagsliv och känslomässig värme skapas genom att göra saker tillsammans i fosterhemmet. Humor och ett vänligt skämtande är betydelsefulla redskap för att fosterbarnet ska känna sig inkluderad i fosterfamiljen. Studien visar också att barn som placeras hos släktingar är de barn som har starkast band till fosterföräldrarna, och barn som placeras i traditionella fosterhem har de svagaste sociala banden till fosterföräldrarna. Studien tydliggör därför vikten av barnets delaktighet i val av fosterhem, då det är av stor betydelse för hur utfallet kommer att bli. Det är också av stor betydelse att fosterfamiljen gör

gemensamma aktiviteter, för att skapa starkare sociala band till varandra men också för att barnet ska känna en känsla av tillhörighet till fosterfamiljen. Sammantaget visar Hedins (2012) avhandling på att tillhörigheten till fosterfamiljen stärks om barnet får vara med och delta i de beslut som rör dem själva och om fosterfamiljen är en ”öppen fosterfamilj” i mottagandet av barnet (Hedin, 2012:78–79).

Samtliga citat i ovanstående avsnitt illustrerar olika situationer men samma känsla att de som fosterbarn inte upplevde en känsla av tillhörighet till fosterfamiljen. Vi anser att Hedins (2012) studie belyser vikten av att ett barn ska uppleva en känsla av tillhörighet.

6.2.3 Jag räknades som en i familjen

I detta avsnitt lyfter vi fram det mönster som visar fosterbarnens tillhörighet i fosterfamiljen, illustrerat genom olika händelser ur självbiografierna.

Barn som bor i fosterhem har flyttats hemifrån. De har upplevt separationer och kanske flera omplaceringar, de kan ha fått nya värdefulla relationer i den nya fosterfamiljen men de kan också fått leva i ett känslomässigt tomrum. Fosterbarnens relationer till fosterfamiljen har en stor betydelse för deras välbefinnande och identitet (Andersson, 1998:5). Tidigare barnavårdsforskning visar att barn är i stort behov av kärlek, familjeliv, trygghet, stabilitet och att få vara den de är (Thoburn, 1994). Jessica belyser i sin bok flera situationer där hon känner att hon har en tillhörighet i en av fosterfamiljerna, det var hemma hos Amy och Rolf. Jessica flyttade till fosterhemmet när hon var snart fyllda sjutton år. Amy och Rolf tyckte att vardaglig, fysisk närhet var självklar i jämförelse med Jessicas tidigare fosterhem. Citatet nedan illustrerar en situation där vi ser att Jessica upplever en form av tillhörighet:

Rätt som det var fick jag en kram. Så att jag kände att jag hörde till. För de ville visa att de gillade att jag var hos dem. Enkla saker, visst, men för mig var de betydelsefulla.
(Andersson & Swanberg, 2009:62)

Normer är situationsberoende och vi tolkar att de normer som Amy och Rolf har kan tänkas skiljas från Jessicas tidigare fosterfamilj. Familjens norm styr hur de olika familjemedlemmarna handlar och agerar i de olika sammanhangen (Svensson, 2007:19). Vi ser att Amy och Rolf inkluderar Jessica i familjen genom att visa att hon hör till. Ovanstående citat anser vi även kan kopplas till positiva sanktioner, där individer ger förstärkning av hur en annan individ handlar (Östnäs, 2007:67). Amy och Rolf belönar inte Jessica utifrån någonting som Jessica specifikt har gjort, utan ger henne en kram för att visa att hon är en i familjen.

Citatet nedan anser vi är en ytterligare situation där Jessicas bild av att vara en del av familjen förstärks.

För mig var situationen helt överklig. Amys sätt att inkludera mig bland barnen i hennes familj gjorde enormt intryck på mig. Såg Amy mig som sitt och Rolfs barn? Inte som fosterbarn? Ja. Så var det. För henne fanns ingen skillnad. (Andersson & Swanberg, 2009:64)

Citatet är taget ur en händelse när grannarna har pool party för ungarna i trakten och alla gästerna fick bada utom Jessica. Ägarna av poolen var rädda för att Jessica skulle ha någon konstig smitta. När Amy fick reda på detta ringde hon grannarna. Citatet nedan illustrerar hur Amy reagerade:

– Vad är det för jävla skit som du går och snackar om mina barn?
Jag ska sätta mig och skita på din trappa så får du se vad skit är! (Andersson & Swanberg, 2009:64)

I det tidigare citatet beskriver Jessica att situationen upplevdes som överklig då Amy behandlade Jessica som sitt egna barn och inte som ett fosterbarn. Jessica har en föreställning om att Amy ser henne som ett fosterbarn och att hon skiljer sig från Amys egna barn. Jessicas tidigare erfarenheter av att bli särbehandlad från fosterföräldrarnas egna barn tolkar vi ligger till grund för hennes föreställning om att vara annorlunda. Vi tolkar utifrån Goffman att Jessica besitter ett stigma på den personliga karaktären då hon är ett fosterbarn, hon avviker därmed från de övriga barnen i familjen (Goffman, 1963:14). Vi betraktar att Jessicas upplevelse av att hon skiljer sig från omgivningen är beroende på att hon har en föreställning om att andra ser henne som annorlunda (Scheff & Starrin, 2002:170).

I Hedins (2012) studie studeras interaktionen i fosterfamiljen i vardagssammanhang och hur det påverkar fosterbarnets känsloliv och relationen till fosterföräldrarna. Resultatet av studien visar att struktur och värme är två betydelsefulla dimensioner för att fosterbarnet ska uppleva samhörighet med fosterfamiljen. Dagliga rutiner som exempelvis att äta måltider, att få tillräckligt med sömn och att göra läxor gör livet säkrare och stabilare för fosterbarnet. En god relation mellan fosterbarnet och fosterföräldrarna beskrivs som en väldigt viktig del (Hedin, 2012:59). I Höjers (2001) studie framkommer det att många fosterföräldrar ser fosterbarnen som sina egna barn. De upplever inte någon skillnad mellan sina biologiska barn och fosterbarn i vardagliga situationer, men de upplever inte samma ”föräldrakänsla” till fosterbarnet (Höjer, 2001:192–195). Vi kopplar tidigare forskning (Hedin, 2012; Höjer, 2001)

till citaten ovan där Jessica beskriver olika situationer i fosterfamiljen där hon upplever att hon är en i familjen och att hon behandlas som fosterföräldrarnas egna barn.

Forskning (Hedin, 2012; Höjer, 2001) ligger även till grund för vår analys av Ritas upplevelse av tillhörighet till fosterföräldrarna. När Rita återigen är under sin biologiska mamma Gretas omsorg, beskriver Rita att hon vill tillbaka till fosterföräldrarna Ellen och Johan:

Jag ville hem till mor Ellen och pappa Johan i Lysvik. Jag bad om och om igen, utan något gensvar, där jag låg i mörkret om natten. Jag kände inte till något annat hem än det hos mina fosterföräldrar. Där fanns min trygghet. I tre och ett halvt år hade Ellen och Johan varit som mor och far för mig och gett mig god omvårdnad. (Hedelin, 2012:28, 30)

I citatet ovan beskriver Rita att hon vill tillbaka till sina fosterföräldrar Ellen och Johan, som hon namnger som mor och far. Rita beskriver att deras hem var det enda hem hon kände till, det var där hon ville vara och kände trygghet. Vi kan se att Rita känner en tillhörighet hos sin fosterfamilj. Vi tolkar att Rita upplever att det rätta är att bo tillsammans med Ellen och Johan, vilket kan grunda sig i att hon faktiskt har bott där under en längre tid och att det har blivit det normala för henne. Att Rita är tillbaka i sin biologiska mors omvårdnad upplever hon vara otillfredsställande då hon vill tillbaka till sina fosterföräldrar. Syftet med att Rita placerades i fosterhemmet grundade sig i att socialarbetaren ville bistå henne med trygghet och tillgodose hennes behov, behov som inte har blivit tillgodosedda av hennes biologiska mamma. I Anderssons (2008) studie framkommer det att barnen i alltför stor utsträckning blivit utlämnade åt sig själva efter återförening med en biologisk förälder. Föräldern har därmed inte kommit till rätta med sina problem eller återfallit i missbruk långt innan det nådde myndigheterna att barnen för illa av det. En återplacering kan därför representera ett misslyckande med att ge barnen stabilitet i sin egen familj, vilket i sin tur kan bero på att barnen flyttar hem för tidigt och/eller att stödet i hemmiljön är bristfälligt (Andersson, 2008:93). Vi bedömer att Rita upplever att hon fick sina behov tillgodosedda hos Ellen och Johan. När hon återigen ska vårdas av sin biologiska mor tolkar vi att Rita inte längre får den trygghet och omvårdnad hon behöver.

Normalisering inom socialt arbete uppfattar vi utifrån Ritas upplevelse inte alltid behöver innebära det rätta för individen (Svensson, 2007:17–32). En studie av Cederström (1990) visar att fosterbarn som flyttar hem inte återvänder för att förhållandena som motiverade placeringen har förbättrats eller förändrats. Utan den vanligaste anledningen är att barnets biologiska föräldrar aktivt försöker få hem barnet igen i kombination med att fosterföräldrarna

inte har något emot att barnet flyttar hem (Cederström, 1990:195). Denna tidigare forskning skapar en bättre förståelse för vår tolkning av att Rita upplever en saknad av sina fosterföräldrar. Vi hade kunnat koppla Ritas citat till anknytningsteori, som beskriver anknytningen mellan barnet och föräldrarna. Grunden för den starka anknytningen mellan mor och barn är att modern tillfredsställer barnets behov, vilket kan vara en anledning till att Rita fått anknytning till fosterföräldrarna (Karlsson, 2012:328–329). Vi kommer inte att använda oss av anknytningsteori närmare för att djupare analysera Ritas upplevelse.

6.2.3.1 När fosterpappan blir ”pappa”

I detta avsnitt har vi valt att lyfta fram en situation som illustrerar tillhörighet till fosterfamiljen på ett annat sätt än i tidigare avsnitt. Morgan har aldrig haft någon kontakt med sin biologiska pappa eller släkten på hans sida. I citatet nedan är Morgan hemma hos sin fosterpappas mamma och situationen beskriver när fosterpappan Martin kommer dit:

– Hej Mogge, läget?

– Det är bra! Kolla!

Jag står i farmors trädgård och balanserar en sopborste på hakan. Jag såg Chaplin göra det i en film och ville förstås lära mig. Efter lång träning och många tappade sopborstar förstod jag att ju längre upp man tittar, desto lättare blir det.

– Pappa, kolla då!

Han stannar upp och tittar på mig.

– Oj, det ser svårt ut. Bra där, berömmar han och fortsätter med lätta steg uppför trappan.

(Alling, 2010:195)

Begreppet normaliseringspraktik handlar ofta om en vilja att bistå människor med något som de inte har tillgång till, det som betraktas som normalt och någonting som majoriteten har tillgång till (Svensson, 2007:31–32). Vi tolkar att placeringen i fosterhemmet har bistått Morgan med en pappa han tidigare inte hade tillgång till. När Morgan benämner hans fosterpappa som ”pappa” och fosterpappans mamma som ”farmor” tolkar vi det som att han ser dem som sin egen familj. I en studie av Andersson (1998) framkommer det att några av fosterbarnen som deltagit i studien såg deras fosterfamilj som sin egen familj, fosterföräldrarna var deras mamma och pappa. Dessa barn beskriver att de har fått en ny familj för livet. Barnen beskriver att det är ett aktivt val hos dem att benämna sina fosterföräldrar som sina föräldrar. I en del fall beskriver barnen att de kallar sina biologiska föräldrar vid förnamn. Fosterföräldrarna, det vill säga ”mamman” och ”pappan” kommer först på listan över viktiga personer i fosterbarnens liv (Andersson, 1998:13–14). Vi tolkar att citatet ovan kan förstås genom Anderssons (1998) tidigare forskning och att fosterfamiljen blir Morgans egen familj, då han kallar fosterpappan för pappa.

7. Avslutande diskussion

Syftet med vår undersökning var att studera de vuxnas erfarenheter av att ha varit placerade i fosterhem som barn. Vi undersökte upplevelsen av att vara ett fosterbarn och bli fosterhemsplacerad, samt hur livet beskrevs i fosterhemmet/fosterhemmen. I vår analys framkommer det att samtliga vuxna någon gång upplevt en underlägsenhet gentemot socialarbetaren. Det synliggörs i situationer där de inte har fått vara delaktiga i de beslut som fattats kring deras placering. Det framkommer även situationer som illustrerar några av fosterbarnens delaktighet i beslut som berörde deras framtid. Vi såg ett mönster där de upplevde sig vara annorlunda gentemot andra barn som inte var fosterbarn. Detta kunde ta sig uttryck i olika situationer där de bekräftades om sin underlägsenhet genom diskriminerande åtgärder. I vår analys synliggjordes några av fosterbarnens rädsla av att inte få bo kvar i fosterhemmet och behöva lämna det. Det framkom upplevelser om svårigheten att anpassa sig till den nya familjens normer och regler. Några situationer visar även att fosterföräldrarna skiljde på övriga barn och fosterbarn, genom att visa att fosterbarnet inte tillhörde fosterfamiljen. Detta tog sig uttryck genom att de behandlades annorlunda i negativ bemärkelse. I analysen synliggörs mönster där fosterbarnet hade en positiv känsla av tillhörighet i några få av de fosterfamiljer de var placerade i. Några av fosterbarnen beskrev att de räknades som en i familjen, detta tog sig uttryck i olika situationer där fosterföräldrarna inkluderar fosterbarnet i familjen.

Efter att ha studerat de vuxnas erfarenheter av att vara fosterbarn såg vi att fosterfamiljen har haft en stor betydelse för några av dem. Men vi såg också det motsatta, nämligen att deras utsatthet förstärktes genom fosterhemsplaceringen. Några beskrev situationer där socialarbetaren hade gjort viktiga insatser för dem när de var fosterhemsplacerade som barn. Likväl framgår flera situationer, från samtliga författare, där de inte har fått vara delaktiga i beslut som rört deras liv när de var placerade i fosterhem.

Författarna av självbiografierna var fosterhemsplacerade från 1940-talet till början av 1990-talet och samtliga författare var placerade innan socialtjänstlagen trädde i kraft. Men två av författarnas placering i fosterhemmen fortlöpte efter att socialtjänstlagen trätt i kraft.

När socialtjänstlagen trädde i kraft 1982 förstärktes barnets rätt till stöd och skydd. År 1990 ratificerade barnkonventionen i svensk lag för att stärka barnets bästa i socialtjänstlagen, föräldrabalken och lag med särskilda bestämmelser om vård av unga. Olika tolkningar av barnets bästa görs inom dessa författningar, men alla syftar till barnets bästa. Inom rättsväsendet har barnet fått en central roll och flera lagstiftningar har skapats för att försäkra

barn stöd och skydd. Men är barnets förstärkta rättigheter en försäkran om att vi inte kommer att se en fortsättning av barn som far illa under samhällets ansvar vid placering i fosterhem? Är rättigheterna kring barn ett sätt att rättfärdiga att samhället försöker skydda barnet vid placering i fosterhem? Är barns rättigheter och insatser ett sätt att försöka övervinna de teoretiska och praktiska svårigheter som barn ställer oss inför?

Om ett barn ska placeras i en ny främmande familj eller inte, upplever vi är en komplex fråga. Från vad vi sett i vårt insamlade material har varje barn egna behov och olika förutsättningar på grund av tidigare erfarenheter. Detta gör att fosterbarn är mottagliga för fosterhem på olika sätt och hur de tar till sig det fosterhemmet har att erbjuda. Lika viktigt framstod det att fosterföräldrar möter fosterbarnet utifrån deras behov och förutsättningar. Vi har fångats av frågan om vad fosterbarnets tidigare erfarenheter har för betydelse för hur de tar till sig och anpassar sig till fosterfamiljen. Vi upplever att det skulle vara av stor vikt att studera vad barnets tidigare livshistoria har haft för betydelse i deras anpassning till fosterhemmet/fosterhemmen.

Eftersom vi har gjort en historisk studie har vi förankrat den i tidigare forskning som sträcker sig mellan olika årtionden. Utifrån detta har vi sett att fosterhemmet har förändrats från ett ersättningshem, som ska motsvara det biologiska till att bli ett kompletterande hem för barn. Det vore därför intressant att se hur detta påverkar relationen mellan fosterföräldrar och fosterbarn i ett kompletterande hem, där fosterbarnen tillfälligt vistas. Vilken påverkan har vetenskapen om att fosterfamiljen bara är en tillfällig lösning? Hur påverkar detta de känslomässiga banden mellan fosterfamiljen och fosterbarnet?

8. Referenslista

- Ahrne, G. & Svensson, P. (2011) "Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen". I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB.
- Alling, M. (2010) *Kriget är slut*. Stockholm: Forum
- Andersen, A., Hasund, I., & Larsen, I. (2013) "'Heaven and Hell on Earth' A critical discourse analysis of religious terms in Norwegian autobiographies describing personal experience of mental health problems" *Mental Health, Religion & Culture*, 16, 8, 781-796.
- Andersson, A. (2013) *Var inte rädd-*. Västerås: Faun.
- Andersson, G. (1998) "Föräldrakontakt och familjetillhörighet ur fosterbarns perspektiv" *Socialvetenskaplig tidskrift*, 3-23.
- Andersson, G (2008) "Barndomens placeringar och ungas tillbakablick" *Socialvetenskaplig tidskrift*, 2, 76-96.
- Andersson, G. (2012) "Om yngre barn i socialt arbete". I Höjer, Ingrid, Sallnäs, Marie & Sjöblom, Yvonne (red.). *När samhället träder in- barn, föräldrar och social barnavård*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, G. & Sallnäs, M. (2012) "Social barnavård och barns utsatthet". I Höjer, Ingrid, Sallnäs, Marie & Sjöblom, Yvonne (red.). *När samhället träder in- barn, föräldrar och social barnavård*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, J. & Swanberg, L.K. (2009) *När kalla nätter plågar mig med minnen av hur det var*. Stockholm: Bonnier.
- Aspers, P. (2011) *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden*. 1. uppl. Malmö: Liber.

- Bergman, A-S. (2007) *Ett gott hem?: normer för en lämplig fosterbarnsplacering : barnavårdsnämndens praktik i Växjö 1926-1935*. Lic.-avh. Växjö: Växjö universitet, 2007.
- Bryman, A. (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber.
- Burr, V. (1995) *An introduction to social constructionism*. London: Routledge.
- Butler, S. & Charles, M. (1999) “‘The past, the present, but never the future’: thematic representations of fostering disruption” *Child & Family Social Work*, 4, 1, 9-19.
- Cederborg A. C. och Karlsson Y. (2001) ”Omhändertagande med barnets perspektiv” *Socialvetenskaplig tidskrift*, 3, 163-179.
- Cederström, A. (1990) *Fosterbarns anpassning - en relationsproblematik: om 25 barn i åldrarna 4-12 år som har placerats i fosterhem: en delstudie i Barn i kris-projektet = [Children in foster care and their adaptation]: [issues of the relationship with the natural parent]: [about the placement in foster homes of 25 children aged 4-12]*. Diss. Stockholm: Univ.
- Christianson, S-Å. (2002) *Traumatiska minnen*, 3. utg., Natur och kultur, Stockholm, 2002.
- Colton, M. C. (1997) *Stigma and social welfare: an international comparative study*. Aldershot: Avebury.
- Egelund, T. & Vitus, K. (2009) “Breakdown of care: The case of Danish teenage placements” *International Journal Of Social Welfare*, 18, 1, 45-56.
- Farmer, E., Selwyn, J. & Meakings, S. (2013) “‘Other children say you're not normal because you don't live with your parents’. Children's views of living with informal kinship carers: social networks, stigma and attachment to carers” *Child & Family Social Work*, 18, 1, 25-34.
- Goffman, E. (1963) *Stigma: den avvikandes roll och identitet*. Stockholm: Norstedts förlag.

- Hedelin, R. (2012) *Trasig barndom: barnhem, fosterhem, sjukhem, flickhem, inackorderingshem under 40-50-60-talet*. 1. uppl. Norsborg: Recito.
- Hedin, L. (2012) *Foster youth's sense of belonging in kinship, network and traditional foster families: an interactive perspective on foster youth's everyday life*. Diss. (sammanfattning) Örebro : Örebro universitet, 2012.
- Humphries, J. (2010) *Childhood and child labour in the British industrial revolution*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Höjer, I. (2001) *Fosterfamiljens inre liv*. Diss. Göteborg : Univ., 2001.
- Jee, S., Conn, A., Toth, S., Szilagy, M. & Chin, N. (2014) "Mental Health Treatment Experiences and Expectations in Foster Care: A Qualitative Investigation" *Journal Of Public Child Welfare*, 8, 5, 539-559.
- Jönson, H. (2010) *Sociala problem som perspektiv: en ansats för forskning & socialt arbete*. 1. uppl. Malmö: Liber.
- Karlsson, L. (2012) *Psykologins grunder*. 5., uppdaterade och utök. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Kools S. (1997) "Adolescent Identity Development in Foster Care" *Family Relations* [serial online]. 46, 3, 263-271.
- Kyhle Westermark, P. (2009) *MTFC [Elektronisk resurs]: en intervention för ungdomar med beteendeproblem*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Magnussen S. (2004) "Selvbiografisk langtidshukommelse", bilaga 2 i Norges offentlige utredninger (NOU) 2004:23, *Barnehjem og specialskoler under lupen – Nasjonal kartlegging av omsorgssvikt og overgrep i barnevernsinstitusjoner 1945–1980*, Oslo, 2004.

- Maughan B. & Rutter M. (1997) "Retrospective reporting of childhood adversity: Issues in assessing long-term recall" *Journal of Personality Disorders*, 11, 1, 1997.
- May, T. (2013) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Mitchell, M., Kuczynski, L., Tubbs, C. & Ross, C. (2010) "We care about care: advice by children in care for children in care, foster parents and child welfare workers about the transition into foster care" *Child & Family Social Work*, 15, 2, 176-185.
- Rasmusson, B. & Regné, M. (2013) *Ett utvalt hem till ett utvalt barn: familjehemsutredningar och socialt arbete i praktiken*. 1. utg. Stockholm: Natur & kultur.
- Sallnäs, M. (2000) *Barnavårdens institutioner: framväxt, ideologi och struktur*. Diss. Stockholm : Univ.
- Scheff, J. T. & Starrin, B. (2002) "Skam och sociala band-om social underordning och utdragna konflikter". I Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur.
- Skau, G.M. (2007) *Mellan makt och hjälp: [om det flertydiga förhållandet mellan klient och hjälpare]*. 3.,[uppdaterade] uppl. Stockholm: Liber.
- Skoog, V. (2013) *Barn som flyttas i offentlig regi: en studie av förekomst och upplevelser av instabil samhällsvård för barn*. Diss. (sammanfattning) Umeå : Umeå universitet, 2013.
- Sköld, J. (2006) *Fosterbarnsindustri eller människokärlek: barn, familjer och utackorderingsbyrå i Stockholm 1890-1925*. Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2006.
- Socialstyrelsen, SOSFS (2013) *Barn och unga – insatser år 2013. Vissa insatser enligt Socialtjänstlagen (SoL) och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU)*. Socialstyrelsen (elektronisk).

<<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19485/2014-9-1.pdf>>
(2014-10-10)

SOU 2011:61 *Vanvård i social barnvård-slutrapport.*

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/17/66/70/7ccfaa21.pdf> (2014-12-15)

Svensson, K. (2007) ”Normer, normalitet och normalisering”. I Svensson, Kerstin (red.)
Normer och normalitet i socialt arbete. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Swindells, J. (red.) (1995) *The uses of autobiography.* London: Taylor & Francis.

Thoburn, J. (1994) *Child placement: principles and practice.* 2. ed. Aldershot: Arena.

Thunved, A. (2012) *Nya sociallagarna: med kommentarer, lagar och förordningar som de lyder den 1 januari 2012.* 25., [rev. och utök.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik.

Vinnerljung, B. (1996) *Fosterbarn som vuxna.* Diss. Lund : Univ.

Whiting, J.B (2000) “The View from Down Here: Foster Children's Stories” *Child & Youth Care Forum*, 29, 2, 79-95.

Öberg, P. (1997) *Livet som berättelse: om biografi och åldrande = [Life as narrative] : [on biography and aging]*. Uppsala: Univ.

Östnäs, A. (2007) ”Norm och normalisering inom handikappvetenskap och handikappidrott”.
I Svensson, Kerstin (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete.* 1. uppl. Lund:
Studentlitteratur.